

Dünden Bugüne Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet ve Ulusal Kadın Çalışmaları: Psikolojik Araştırmalara Davet

İnci Boyacıoğlu
Dokuz Eylül Üniversitesi

Özet

Türkiye’de son yıllarda korkutucu düzeylere ulaşan kadına yönelik şiddet olayları ne yazık ki tutarlı bir artma eğilimi göstermektedir. Bugün kadın cinayetleri, fiziksel ve cinsel şiddet oldukça yaygınlaşmış, göç ve terör gibi etkenlerle kadına yönelik şiddet konusu çok daha karmaşıklaşmıştır. Bu dramatik artışa bağlı olarak, kadına yönelik şiddetle mücadele eden kurumlar ve sivil toplum örgütleri yasal düzenlemelerin yapılması ve uygulanması, yardım hatlarının kurulması, kadın sığınma evlerinin çoğaltılması gibi öncelikli konulara odaklanmak zorunda kalmaktadır. Ancak etkin ve kalıcı çözümler için bilimsel araştırmalara ve bu araştırmaları temel alan uzun vadeli ve akılcı devlet politikalarına da ihtiyaç vardır. Bu derleme yazısında öncelikle Türkiye’de kadına yönelik şiddetin genel çerçevesi çizilecek, konu ile ilgili yürütülen ulusal araştırmalar tartışılacak ve son olarak da gelecekteki araştırmalar için önerilere yer verilecektir.

Anahtar kelimeler: Kadına yönelik şiddet, ulusal kadın çalışmaları, psikolojik araştırmalar

Abstract

In recent years, violence against women in Turkey has reached alarming levels and unfortunately the increase is on the rise. Today the murder of women is much more widespread, physical and sexual violence are very common, and the issues of violence against women are more complex due to migration and terror problems. Given this dramatic increase, the agencies and non-governmental organizations fighting violence against women have prioritized such urgent issues, as establishment of legal regulations, helplines, and women’s shelters. However, scientific research and long-standing and rational state policy based on the best available research evidence are also necessary to combat violence against women. In this review, issues related to violence against women in Turkey will be presented, national women’s studies will be discussed, and recommendations for future research will be offered.

Key words: Violence against women, national women’s studies, psychological research

Özgecan’ın anısına...

Dünya Sağlık Örgütü’nün 79 ülkeden topladığı verilere göre dünyada fiziksel ve cinsel şiddet gören kadın sayısı %30’un üzerindedir (World Health Organization, WHO, 2013). Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) tarafından 2007-2009 yılları arasında yapılan çalışmanın sonuçları Türkiye’de romantik ilişki içerisindeki bir kadının şiddete uğrama oranını ise %39 olarak ortaya koymuştur (Jansen, Yüksel ve Çağatay, 2009). Son on yıla bakıldığında kadına yönelik şiddet oranlarında keskin bir yükseliş göze çarpmaktadır. Örneğin kadına karşı şiddet olaylarında yaralanan kadın sayısının 2013 yılında 2012’ye göre %36’lık bir artış gösterdiği rapor edilmiştir (Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube Müdürlüğü, 2014). Adalet Bakanlığı bir soru önergesi çerçevesinde kadın cinayetlerinin 2002 ile 2009 yılları arasında 66’dan 953’e ulaşarak %1400 arttığını ifade etmiş, kadın örgütleri 2010 yılında sadece aile içi cinayetlere kurban giden kadın sayısının 1500’e ulaştığına dikkat çekmiş (TBMM, 2011), Objective Araştırmacı Gazetecilik Programı desteğiyle yürütülen Erkek Şiddet Çetelesi araştırmasının sonuçlarına göre ise 2010-2015 yılları arasında en az 1134 kadın öldürülmüştür (Bianet, 2016). Ne yazık ki bu korkutucu istatistiklere karşın ülkemizde kadına yönelik şiddetle mücadelede dikkate değer ilerlemeler sağlanamamıştır. Kadına yönelik şiddetle mücadelede bilimsel ve sistematik çalışmalara olan ihtiyaç aciliyet arz etmektedir.

Kadına Yönelik Şiddet: Temel Kavramlar

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi’nde *kadına yönelik şiddet* “ister kamusal isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayalı eylem, uygulama ya da bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma” şeklinde tanımlanmaktadır (Birleşmiş Milletler, 1993). 70’lere kadar tüm dünyada aile içi şiddetin genel nüfus içinde çok seyrek yaşandığı görüşü hakim olmuş (Sallan Gül, 2013), eşler arasındaki şiddet ya da kız çocuklarına babalarının uyguladığı şiddet özel, ailevi bir konu olarak kabul görmüş ve buna bağlı olarak da, kadınları en yaygın şekilde etkileyen ev içi şiddet ulusal ve uluslararası insan hakları belgelerine ve bireyleri şiddetten koruyan normlara ilişkin düzenlemelere dahil edilmemiştir (Mor Çatı, 2008). Bu nedenle, Birleşmiş Milletler’in evrensel olarak kabul gören bu tanımında “özel alan” ifadesi romantik ilişkilerde kadına yönelik şiddeti müdahale edilmesi gereken bir alan olarak tarif etmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca, uzun süre göz ardı edilen bir başka konu olan evli çiftler arasındaki cinsel şiddet suçlarının da bu tanımlamada yer alması ve

ilgili bildiride bu cinsel suçların açıklıkla sıralanması, kadına yönelik şiddetin gerçekçi bir kapsam ve çerçevede algılanması sürecinde önem taşımaktadır.

Kadına yönelik şiddet kavramı yerine ilk zamanlarda “dayak yiyen kadın” ya da “dayağa maruz kalmış kadın” gibi kavramlar kullanılmıştır. Hatta Türkiye’de 1987’de gerçekleşen ve kadın hakları alanında birçok kazanımla sonuçlanan ilk geniş katımlı eylemlilik “Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası” ismini taşımaktadır (Ovadia, 1996). Ancak 1987’de Ottawa’da Kanada Kadının Statüsü Danışma Konseyi (Conseil Consultatif Canadien sur la situation de la Femme) tarafından kadın sığınaklarında yapılan bir ankette, kadınların %80’i “dayak” ifadesinin yaşadıkları sürecin duygusal ve psikolojik derinliğini ifade etmediği ve başka bir kavram kullanılması gerektiği yönünde görüş bildirmiş, %41’i “kadına yönelik şiddet” ifadesini önermiştir (akt. Öztunalı Kayır, 1996). Zamanla bilimsel metinlerde de “kadına yönelik şiddet” ifadesinin tercih edildiği görülmektedir.

Bir başka temel kavram olan aile içi şiddet ise genel olarak erkeğin eşine, ebeveynlerin çocuklarına, çocukların birbirine, kadının eşine uyguladığı ya da geniş ailelerde diğer aile üyelerinin dahil olduğu şiddeti ifade etmektedir (İçli, 1994). Avrupa Konseyi 2011 tarihli İstanbul Sözleşmesi’nde aile içi şiddeti “aile içerisinde veya hanede veya mağdur failer aynı evi paylaşırsa da paylaşmasa da eski veya şimdiki karı-koca ve romantik ilişkideki eşler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet eylemi” şeklinde tanımlamıştır (Avrupa Konseyi, 2011). Böylece, ayrılmış ya da aralarında evlilik ilişkisi olmayan eşler arasında yaşanan şiddet olayları da kadına yönelik şiddet konusunun bir parçası olarak tarif edilmiştir. Aile içi şiddet kavramının erkeğin uyguladığı şiddet olarak algılanması, ancak kadının erkeğe yönelik şiddetini nadiren temsil etmesi kimi geleneksel çevrelerden eleştiri alabilmektedir. Aslında bu durum kısaca şu şekilde özetlenebilir: Erkeklerin çoğu fiziksel şiddet uygulayıcısı değildir, ancak fiziksel şiddet uygulayanların çoğunluğu erkektir (Kilmartin ve McDermott, 2016). Eşler arasında aile içi şiddet denildiğinde genellikle erkeğin kadına uyguladığı şiddet gelmesinin birkaç sebebi daha bulunmaktadır: a) öncelikle kadının erkeğe fiziksel şiddet uygulaması çok daha nadir görülen bir durumdur; b) erkeklerin uyguladığı şiddet sonuçları itibarı ile daha tehlikeli ya da zarar verici olabilmektedir; c) kadın eşine karşı şiddeti genellikle savunma amaçlı kullanmaktadır; d) erkek hamilelik döneminde de kadına şiddet uygulayabilmektedir (İçli, 1994).

Bugün kadına yönelik şiddet çalışmalarında “aile içi şiddet” yerine aile bağı içermeyen ilişkilerde görülen şiddet olaylarını da kapsayan “ev içi şiddet” (domestic violence) kavramı da kullanılabilir (TBMM,

2011). Böylece aynı evde yaşayan boşanmış çiftler veya romantik ilişki içerisindeki eşler, romantik bağlara sahip LGBTİ bireyler, ev ortamında çalışan ve işveren konumundaki bireyler arasında gerçekleşen şiddet olayları gibi farklı şiddet olayları da “ev içi şiddet” kavramı çerçevesinde çalışılabilen, ortak çözümlerin üretilmesi mümkün olabilmektedir.

Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetin Yaygınlığı

Gelişen ülkelerden biri olan Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği önemli sorunlardan birisidir. Dünyada toplumsal cinsiyet eşitliği durumları belirlenirken, kadınlara sunulan fırsatlar, ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama başarısı (yani Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi) ve kadınların sunulan fırsatlardan yararlanabilme ve kararlara katılabilme düzeyleri (yani Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi) değerlendirilmektedir (Üner, 2008). 2014 yılı değerlendirmelerine göre Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi’nde Türkiye 148 ülke arasında 118. (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 2014), 2015 yılı değerlendirmelerine göre 145 ülke arasında 130. olabilmıştır (World Economic Forum, 2015). Kadının eğitim, sağlık, siyaset hayatındaki genel durumunda daha önceki yıllara göre gerileme vardır. Kadının statüsündeki bu olumsuz tablo, kadına yönelik şiddet düzeylerinde de kendini göstermektedir.

Ülkemizde kadına yönelik şiddetin yaygınlığını belirleme amacı taşıyan çok sayıda araştırma olmasına rağmen, toplanan verilerin güvenilirliğine ilişkin kimi sorunlar nedeniyle aile içi şiddete ilişkin istatistiklere dikkatle yaklaşılması gerekmektedir (İbiloğlu, 2012). Bununla bağlantılı bir başka sorun, Türkiye’de kadın çalışmalarının sıklıkla tekil çabalarla yürütülmesi ve kadına yönelik şiddet konusunda sistematik bir veri tabanının henüz oluşturulmamasıdır (TBMM, 2011). Yapılan çalışmalarda farklı ölçüm araçları kullanılmakta, kimi araştırmacılar psikometrik özellikleri test edilmiş şiddet ölçümlerini tercih ederken çoğu araştırmacı tek maddelik şiddet ölçümlerini kullanmaktadır. Özellikle tek maddelik ölçümlerde şiddetin işevrük tanımları farklılıklar göstermekte, örneğin bazı araştırmalarda bir şiddet türüne bir kez maruz kalma yeter kriter kabul edilirken bazılarında en çok maruz kalınan şiddet türünün katılımcılar tarafından sıralanması istenmektedir. Yöntemsel farklılıklar araştırma sonuçlarını etkilemektedir. Örneğin, Doğanavşargil ve Vahip (2007) kadına yönelik aile içi fiziksel şiddet konusunda yaptıkları araştırmada, kendi yazdıkları açık uçlu sorulardan oluşan bir anket formu ile yapılandırdıkları bir klinik görüşmenin sonuçlarını karşılaştırmışlar, kadınlar arasında şiddete maruz kalma oranı anket sonucunda %51 çıkarken, klinik görüşmede bu oran anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır (%62). Toplanan verilere ilişkin bir diğer sorun, kadına yönelik şiddetin bir araştırma konusu olarak büyük

zorluklar barındırmasıdır. Kadınların bir kısmı özel ve aile içi olduğunu düşündüğü bu bilgileri paylaşma konusunda isteksiz olabilmektedir (Kocacık ve Dogan, 2006). Yine de aşağıdaki tabloda sıralanan araştırmalar bir bütün olarak ülkemizde kadına yönelik şiddetin ne derece yaygın olduğunu açıkça göstermektedir (bkz. Tablo 1).

Yapılan araştırmalar kadına şiddet uygulayan eşler hakkında çok az bilgi vermektedir (Vahip ve Doğanavşargil, 2006). Bu derleme kapsamında erkeklerden veri toplayan sadece iki araştırmaya ulaşılabilmektedir (bkz. Tablo 2). Oysa kadına yönelik şiddetle mücadelenin önemli ayaklarından birisi de erkeğin işbirliğinin sağlanması, bu mücadeleye erkeklerin de dahil edilmesidir (Körükçü, Öztunalı Kayır ve Kukulcu, 2012). Bu nedenle, erkek örneklerle yapılacak araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Fiziksel şiddetin tokat atma, itme gibi saldırgan davranışlar ile sınırlı olduğu yönündeki genel kanının aksine, ülkemizde kadının yaşadığı şiddet çok daha dehşet verici biçimlerde gerçekleşmektedir. Hacettepe Üniversitesi (H.Ü.) Nüfus Etütleri Enstitüsü’nün Türkiye genelinde yaptığı çalışmada evli kadın nüfusu içinde %13’ü yumruklendiğini, %10’u tekmelendiğini ya da yerde sürüklendiğini, %6’sı boğazının sıkıldığını ya da yakıldığını ve %3’ü ise bıçak gibi aletlerle tehdit edildiğini ya da bu aletlerle şiddet gördüğünü rapor etmiştir. Korkutucu olan, ağır şiddet biçimlerinin orta şiddet biçimlerine göre daha sık tekrarlanıyor olmasıdır (Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015). Dolayısıyla, Türkiye’de kadına yönelik şiddetin sadece yaygınlığı değil şiddet biçim ve düzeyleri de irdelenmesi gereken konular arasındadır.

Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle İlişkili Parametreler ve Kadına Yönelik Şiddetin Sebepleri

Kadına yönelik şiddetin nedenlerine yönelik araştırmalarda sıklıkla Heise (1998) tarafından önerilen *Ekolojik Model* temel alınmaktadır. Ekolojik Model’de farklı düzeylerdeki etmenler iç içe dört halka şeklinde kurgulanmakta, en içteki halka bireylerin kişisel özelliklerini (örn., demografik özellikler, alkolün kötüye kullanımı, çocuklukta şiddete maruz kalma), ikinci halka ilişkisinin özelliklerini (örn., karar alma sürecinde bireyler arası eşitsizlikler, evlenme şekli, çiftler arası çatışma, maddi gelir üzerindeki kontrol), üçüncü halka sosyal etkenleri (örn., çekirdek/geniş aile gibi aile türleri, ailenin yaşadığı yerleşim birimi, yakın çevrenin şiddete karşı tutumları), son halka ise toplumun özelliklerini (örn., ataerkl toplum düzeni, cinsiyetçilik, sınıfsal eşitsizlikler) temsil etmektedir. Model kişisel, durumsal ve sosyokültürel etkenleri bir arada incelemekte ve bu nedenle kadına yönelik şiddetle mücadelede de temel bir anlayış sağlamaktadır (Kandemirci ve Kağnıcı, 2014; Kocacık, Kutlar ve Erselcan, 2007; Korkut-Owen ve Owen, 2008; Page ve

İnce, 2008). Bu bölümde Türkiye özelinde yapılan çalışmalar Ekolojik Model’e uygun olarak kişisel özelliklerden toplumsal özelliklere doğru giden bir sıralama ile özetlenmeye çalışılacaktır. Ancak ekolojik modelin halkalarının dolayısıyla bireysel, ilişkisel ve toplumsal etmenlerin birbiriyle ilişkili olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Demografik Etmenler. Evliliğinde şiddet gören ve görmeyen kadınların demografik özelliklerini karşılaştıran, şiddet içeren romantik ilişkilerin özelliklerini belirlemeye çalışan ulusal ve uluslararası düzlemde birçok araştırma bulunmaktadır. Ulusal araştırmalar, şiddete maruz kalan kadının ve/veya şiddeti uygulayan erkeğin yaşını (Dönmez, Şimşek ve Günay, 2012; Kocacık ve

ark., 2007; Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015), eğitim durumunu (Akyüz, Kuğu, Doğan ve Özdemir, 2002; Altınay ve Arat, 2008; Balcı ve Ayrancı, 2005; Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995; Bilican Gökçaya, 2011; İçli, 1994; İlkcaracan, 1998a; Jansen ve ark., 2009; Kocacık ve Dogan, 2006; Kocacık ve ark., 2007; Mayda ve Akkuş, 2003; Şahin, Yetim ve Öyekçin, 2012; Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015), medeni halini (Jansen ve ark., 2009; Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015), düzenli bir işe sahip olup olmamasını (Dönmez ve ark., 2012; İçli, 1994; Kocacık ve Dogan, 2006; Naçar, Baykan, Poyrazoğlu ve Çetinkaya, 2009; Tokuç, Ekuklu ve Avcioğlu, 2010), gelir düzeyini (Akyüz ve ark., 2002; Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995; Erbek, Era-

Tablo 1. Türkiye’de Kadınların Hayatları Boyunca En Az Bir Kez Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Oranları

Künye	Örneklem	Fiziksel Şiddet	Cinsel Şiddet	Ekonomik Şiddet	Sözel Şiddet	Psikolojik/Duyusal Şiddet
Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995	Türkiye, 12 il, 3140 kadın ^a , şiddet gören 525 kadınla derinlemesine görüşme ^b	%29.59 ^a %78.9 ^b	- %9.1 ^b	- %17.5 ^b	%52.47 ^a %84.0 ^b	- %29.3 ^b
İlkkaracan, 1998a	Doğu ve Güneydoğu bölgesi, 599 kadın	%57.9	%51.9	-	%76.7	%56.6
Gülçür, 1999	Ankara, 155 kadın	%39	%15.7	%5.2	-	%89
Akyüz, Kuğu, Doğan ve Özdemir, 2002	Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Psikiyatri Polikliniği, 300 evli kadın	%57	%30.7	%32	%29.3	%36
Mayda ve Akkuş, 2003	Bolu, 116 ev kadını	%41.4	%8.6	-	-	%25.9
Güler, Tel ve Özkan Tuncay, 2005	Sivas, 162 ev kadını	%40.7	-	-	-	-
Hıdıroğlu, Topuzoğlu, Ay ve Karavuş, 2006	İstanbul Ümraniye, Sağlık Ocağı’na başvuran 146 kadın	%40.4	-	-	-	-
Kocacık ve Dogan, 2006	Sivas, 583 kadın	%38.3	%7.9	-	%53.8	-
Vahip ve Doğanavşargil, 2006	İzmir, Ege Üniversitesi Psikiyatri Polikliniği’ne başvuran 100 evli kadın	%62	-	-	-	-
Altınay ve Arat, 2008	56 ilden 1800 kadın	%34	%14	%36	-	-
KSGM, 2009	Türkiye, 51 il, 24048 hane, 12795 kadın	%39	%15	%23	-	%44
Kocacık ve Çağlayandere, 2009	Denizli, 593 kadın	%15	-	-	%51.8	-
Naçar, Baykan, Poyrazoğlu ve Çetinkaya, 2009	Kayseri, Sağlık Ocağı’na başvuran 355 kadın	%26.5	%4.5	%12.7	%32.4	%23.1
Cengiz Özyurt ve Deveci, 2011	Manisa, Sağlık Ocağı’na başvuran 225 kadın	%48	%11	-	%49	-
Bilican Gökçaya, 2011	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, 154 kadın personel	%9.1	%4.5	%13.6	-	%51.3
Öyekçin, Yetim ve Şahin, 2012	Edirne kent merkezinde yaşayan 306 kadın	%30.4	%6.3	%19.3	-	%54.6
Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015	Türkiye, 12 bölge, 11247 hane, 7462 kadın	%35.5	%12	%30	-	%43.9

Tablo 2. Türkiye’de Erkeklerin Hayatları Boyunca En Az Bir Kez Aile İçi Şiddet Uygulama Oranları

Künye	Örneklem	Fiziksel Şiddet	Cinsel Şiddet	Ekonomik Şiddet	Sözel Şiddet	Psikolojik/ Duygusal Şiddet
Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995	Türkiye, 12 il, 1318 erkek	%34.04	-	-	%56.16	-
Dönmez, Şimşek ve Günay, 2012	İzmir, 30-50 yaş arası evli 129 erkek	%37.5	%3.9	%34.4	-	%93.0

damlar, Beştepe, Akar ve Alpan, 2004; Jansen ve ark., 2009; Kocacık ve Dogan, 2006; Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015), evlilik yaşını (Mor Çatı, 1996; Şahin ve ark., 2012; Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015), evlenme şeklini (görücü usulü evlilik, kaçarak evlenme vb.) (Altınay ve Arat, 2008; Şahin ve ark., 2012; Öyekçin, Yetim ve Şahin, 2012; Tokuç ve ark., 2010), gebelik durumunu (Dönmez ve ark., 2012) ve ailedeki üye sayısını (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995; Kocacık ve ark., 2007; Tokuç ve ark., 2010) şiddet düzeyi ve/veya türleri ile ilişkili bulmuştur. Ancak örneklemin özelliklerine bağlı olarak bu değişkenlerin çalışmadan çalışmaya farklı düzeyde anlamlılık ilişkisi gösterdiği hatta kimi zaman anlamsız ilişkiler gösterebildiği dikkate alınmalıdır. Yine de bu araştırma sonuçlarının büyük oranda örtüştüğü noktalar şu şekilde özetlenebilir: İlk evlilik yaşının küçük olması, kadının ve erkeğin düşük eğitim düzeyine sahip olması, kadının eşinden boşanmış ya da ayrı yaşıyor olması, erkeğin düşük gelir düzeyine sahip olması, kadının erkekten daha yüksek gelir düzeyine sahip olması, erkeğin işsiz olması, erkeğin düzensiz bir işe sahip olması, evliliğin ilk yılları, görücü usulü ile kaçarak/kaçırılarak yapılan evlilikler, ilişkide istenmeyen gebelik hikayesinin bulunması ve ailedeki üye sayısının fazla olması kadına yönelik fiziksel şiddetle pozitif yönde ilişkiye sahiptir.

Ancak eğitim, gelir düzeyi gibi aile içi şiddetle tutarlı ilişki gösteren değişkenleri yorumlarken temkinli olmak gerekmektedir. Bu değişkenler tek başlarına aile içi şiddete sebep olmamakta ya da kadını şiddetten korumamakta, kontrol kaybını kolaylaştırarak ya da zorlaştırarak varolan eğilimlerin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır (Yıldırım Güneri, 1996). Örneğin son yıllarda kadın ve erkek arasında eğitim eşitsizliği azalma trendi içinde olsa da kadınların %42’si kendilerinden daha eğitilmiş erkeklerle evlidirler ve bu istatistik Türkiye’nin kimi bölgelerinde %50’yi geçmektedir (Yüksel-Kaptanoğlu, Çavlin ve Akadlı Ergöçmen, 2014). Ayrıca eğitim şiddete karşı koruyucu bir faktör olsa da lise üstü eğitime sahip kadınlar arasında her beş kadından birinin şiddet görmesi azımsanamayacak bir orandır (Yüksel-Kap-

tanoğlu ve Çavlin, 2015). Eşi veya birlikte olduğu kişi tarafından gördüğü şiddet sonucu yaralanmalar kadının eğitim düzeyi yükseldikçe artma eğilimi göstermektedir (Eryurt ve Seçkiner, 2015).

Evlilik süresi aile içi şiddete karşı koruyucu işlev görebilmektedir (Öyekçin ve ark., 2012). Örneğin, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu’nun (1995) 525 kadınla yaptığı derinlemesine görüşmelerde aile içi şiddetin ilk kez genellikle evliliğin ilk günlerinde ya da ilk çocuğun doğumunun ardından ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde, Mor Çatı’ya (1996) 1990-95 yılları arasında yapılmış başvuruların çoğunluğunu evliliklerinin ilk on yılı içindeki kadınlar oluştururken, evlilikleri daha uzun geçmişe sahip olan kadınlar toplam başvuru sayısı içinde oldukça az sayıda gözlenmiştir. Ancak evlilik süresinin fiziksel şiddeti azaltıcı bir etken olduğunu düşünmek hatalı olabilmektedir, çünkü bazı bulgular zamanla fiziksel şiddetin azaldığını, ancak duygusal/psikolojik şiddetin ısrarlı şekilde devam ettiğini göstermektedir (örn., Jacobson, Gottman, Berns ve Shortt, 1996). Dolayısıyla, ilişkinin ilerleyen yıllarında uygulanan şiddet türlerindeki dönüşümler ve bir şiddet türünden diğerine geçişler incelenmesi gereken bir konudur.

Görücü usulü, kaçarak/kaçırılarak evlenme şekillerine ek olarak, ülkemize özgü sorunlardan biri olan çökeşli evlilikler, daha açık bir ifade ile birden fazla kadın ve bir erkeğin sürdürdüğü evlilikler ve resmi nikah olmaksızın dini nikaha dayalı evlilikler kadına yönelik şiddeti kolaylaştırıcı etkenler arasındadır. Bu tür evlilikler kadının kendi hayatı ile ilgili karar verme hakkının elinden alınması, özgürlüğünün kısıtlanması, isteği dışında cinsel ilişkiye ve çocuk sahibi olmaya zorlanması, yasal haklarından mahrum bırakılması gibi farklı şiddet türleri ile ilişkilidir. Ayrıca kadına yönelik cinsiyetçi tutumların ve geleneksel normların olumsuz etkilerinin (örn., fiziksel ve cinsel şiddet) en yoğun gözlemlendiği evlilik türlerinden olmaları nedeni ile özel müdahale programlarına ihtiyaç duyulan bir alandır. İlkaracan’ın (1998a) Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu’da 446 kadınla yaptığı çalışma sonuçlarına göre Doğu’da her beş kadından birinin resmi nikahı yoktur ve her on evlilikten biri çökeşli-

dir. Yine aynı çalışmada, Doğu’da evliliklerin çoğunluğu evlenecek kişilerden bağımsız olarak aile tarafından düzenlenmekte (%60.9), kadınların yaklaşık yarısının evlilikten önce kocasıyla tanışmadığı (%51.3), kendi rızası dışında evlendirildiği (%50.3), hatta önemli bir kısmının fikrinin bile alınmadığı (%45.4) görülmüştür. Bu kadınlara eşleri istemediği halde boşanıp boşanamayacakları sorulduğunda sadece %15.9’u boşanma davası açmaya hakkı olduğunu söylemiştir.

Alkol ve Madde Kullanımı. Alkol veya madde kullanımı kadına yönelik şiddetle sıklıkla ilişkilendirilen değişkenler arasındadır (örn., Balci ve Ayrancı, 2005; Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995; Dönmez ve ark., 2012; İçli, 1994; Ortabag, Ozdemir, Bebis ve Ceylan, 2014; Şahin ve ark., 2012; Vahip ve Doğanavşargil, 2006). Ancak 2014 yılında Türkiye genelinde 7462 kadından toplanan veriye göre erkeklerin alkol kullanımı ile kadına yönelik şiddet arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiş, sadece toplam erkek nüfusunun içinde küçük bir grup olan hemen her gün alkol kullanan erkeklerin diğerlerine göre daha fazla fiziksel ve cinsel şiddet uyguladığı görülmüştür. Kumar oynayan ve uyuşturucu kullanan erkeklerin az sayıda olması nedeni ile bu değişkenlerin kadına yönelik şiddetle ilişkisine dair sağlıklı bir değerlendirme yapmak mümkün olmamıştır (Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015). Dolayısıyla alkol ve madde kullanımı ile şiddet olgusu arasındaki ilişkinin daha titiz bir şekilde incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Kişilik Özellikleri. Aile içi şiddet araştırmalarının bir kısmı kadının ve erkeğin kişilik özelliklerini konu edinmiştir. Ancak kadına yönelik şiddetin sosyal yapısal bir sorun olduğunu dışlayan bir yaklaşımla, kadının kişilik özelliklerini inceleyen bu araştırmalar şiddetin sebebi olarak, kadının belli yetenek ve beceriler yönünden “eksik”, kimi davranış eğilimleri ile “şiddeti kışkırtan” ve deneyimlerindeki sınırlılıklar nedeni ile “yetersiz” bireyler olarak resmedilmesine yol açmıştır (Tifft, 1993). Özetle, bu tür çalışmalar kadının normal bir ruh haline sahip olmadığını öne sürerek, kadının bu tür özelliklerinin şiddetin çarğıcısı olduğu (İçli, 1994) ve kadına yönelik şiddetin toplumsal bir sorun değil, marjinal ve anormal bir sorun olduğu algısına sebebiyet verebilmektedirler (Doyran, 1996). Kadını suçlayıcı bu araştırmaların giderek daha fazla eleştirilmesini takiben, aile içi şiddet uygulayan erkeğin özelliklerini tespit etmeye yönelik yeni bir araştırma hattı gelişmiş, ancak kısa zamanda bu yaklaşımın da konuyu anlamak ve açıklamaktan uzak olduğu görülmüştür (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995).

Çocukluk Çağındaki İstismar. Çocukluk çağındaki istismar gelecekte şiddetin uygulayıcısı ve mağduru olmanın önemli bir belirleyendir (Güleç, Topaloğlu, Ünsal ve Altıntaş, 2012; Kocacik ve Dogan, 2006; Naçar ve ark., 2009; Ortabag ve ark., 2014; Öyekçin ve

ark., 2012; Yıldırım, 1998). Erkeklerin çocukluklarında aile içi şiddete maruz kalmaları fiziksel şiddet ve cinsel şiddete başvurma davranışlarını artıran bir etkidir (Ortabag ve ark., 2014; Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015). Şiddet gören kadınların sıklıkla çocukluğunda şiddet gördüğüne ve kendi çocuklarına şiddet uygulama eğiliminde olduğuna ilişkin bulgular alanyazınında yaygındır (örn., Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995; Caykoylu, Ibiloglu, Taner, Potas ve Taner, 2011; Eryurt ve Çağatay Seçkiner, 2015; Naçar ve ark., 2009). Hatta kendisi şiddet görmediği halde, annesinin babasından şiddet gördüğüne tanık olan kadınlar da kendi çocuklarına şiddet uygulama eğilimi göstermektedirler (Hıdıroğlu, Topuzoğlu, Ay ve Karavuş, 2006). Erken yaşlardaki bu tür deneyimler şiddetin normalleşmesinde, toplumda yaygınlaşmasında (Karal ve Aydemir, 2012) ve yeni kuşaklara aktarılmasında önemli rol oynamaktadır. Aile içi şiddete maruz kalma ya da tanık olma sadece şiddet eylemlerini değil, şiddete yönelik tutumları da etkilemektedir (Kodan Çetinkaya, 2013). Örneğin, çocukluklarında annelerinin şiddet gördüğüne tanık olan kız çocuklarının yetişkinlik döneminde kadına yönelik aile içi şiddeti makul görme eğilimleri daha güçlü olmaktadır (Naçar ve ark., 2009). Çocukluk döneminde şiddete maruz kalma ya da tanık olma ile şiddeti haklı bulma eğilimi ise, kadının eşi tarafından şiddet görme ihtimalini de artırıyor görünmektedir (Hıdıroğlu ve ark., 2006; Kocacik ve ark., 2007; Mayda ve Akkuş, 2003). Dolayısıyla, çocukluklarında şiddete maruz kalanlar yetişkinlik döneminde şiddetin uygulayıcısı, destekçisi ya da kabullenicisi rolünde bireyler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Mağdurun Suçlanması. Toplumda genel bir yanılgı kadının şiddeti kışkırttığı görüşüdür. Oysa eşlerinden şiddet gören kadınların çoğunluğu ilişkilerini düzeltme umuduyla eşlerini sinirlendirdiğini düşündükleri davranışlardan kaçınmakta ve eşin isteklerini yerine getirmeye çabalamakta (örn., yemeği eşinin istediği gibi yapmak, çocuk ağlamasını engellemek için çocukların uyku saatini eşin çalışma saatlerine göre ayarlamak), bütün çabalarına karşın uğradıkları şiddet sonrası yine kendi davranışlarında hata olup olmadığına odaklanmaktadır (İçli, 1994; Mor Çatı, 1996).

Şiddeti haklı bulma eğilimleri kadın ve erkek arasında farklılık göstermekte, eğitim, yaş gibi değişkenlere göre değişebilmektedir. Baran, Kütük ve Maybek (2012) çalışan ve çalışmayan kadınları aile içi şiddete bakış açıları açısından iki boyutta karşılaştırmışlardır. Bu araştırmanın sonucuna göre, çalışmayan kadınlar, çalışan kadınlara kıyasla evlilikte kadınlara uygulanan şiddetten erkeği daha az sorumlu görmüşler ve şiddet uygulanan eşin cezalandırılması düşüncesine daha az katılmışlardır. Eski adıyla Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı tarafından yapılan “Türk Kadını” isimli araştırmada bireylerin %27’si erkeğin eşini dövmesini meşru görmekte, bu

oran sadece erkekler için %31.7'ye çıkmakta, kadınların %35.1'i ise kadının dayak yemesinin sebebinin kadının hatalı bir davranışı olduğunu düşünmektedir (TBMM, 1993). Kadınların fiziksel şiddet için en çok makul gördüğü gerekçeler “kadının eşini aldatması veya aldatma şüphesi olması”, “paranın lüzumsuz yere harcanması”, “çocukların bakımını ihmal etme”, “kocasına karşılık verme”, “ev işlerini ihmal etme”, “cinsel ilişkiye girmeyi reddetme” ve “yemeği yakmak” olarak gözlenmiştir (Hıdıroğlu ve ark., 2006; Yüksel, Akadlı Ergöçmen ve Çağatay, 2009; Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015). Şiddet mağduru kadınlara şiddet görmelerinin nedeni sorulduğunda en sık verdikleri cevaplar arasında kendi davranışları, eşlerinin ailesine dair sorunlar, ekonomik sıkıntılar ve eşlerinin psikolojik sorunları bulunmaktadır (Akadlı Ergöçmen, Türkyılmaz ve Abbasoğlu Özgören, 2015; Naçar ve ark., 2009). Ancak kadınların kültürel olarak görevleri olarak tanımlanmış işleri aksatırlarsa “dayağı hak ettiklerini” düşünme eğilimleri gün geçtikçe azalmaktadır. H.Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü Türkiye demografik ve sağlık taraması 2003 raporunda bu oran %39 iken (Hancıoğlu ve Akadlı Ergöçmen, 2004), 2008 raporunda %25'e (Yüksel ve ark., 2009), 2013 raporunda %13'e (Yüksel-Kaptanoğlu ve ark., 2014), 2014 raporunda ise %7.9'a düşmüştür (Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015). KSGM'nin 2007-2009 yıllarına ait çalışmasında “bazı durumlarda kadınlar dövülebilir” ifadesine katılımın yaşla beraber düştüğü, dolayısıyla şiddete yönelik tutumun genç kuşaklarda da değiştiği gözlenmiştir (Jansen ve ark., 2009). Bireysel farklılıklar açısından ise, çaresizlik ve sevilmezlik gibi akılcı olmayan inançlara sahip olmanın çiftler arası şiddeti kabul düzeylerini artırdığı gözlenmiştir (Kepir-Savoly, Ulaş ve Demirtaş-Zorbaz, 2014).

Boşanmaya Yönelik Tutumlar. Büyük olasılıkla boşanmanın ahlaken “kötü” bir şey olduğuna inandıkları için (Arıkan, 1996), erkekler kadınlara oranla evlilik içinde şiddete uğrayan kadınların eşlerinden ayrılmasına daha olumsuz bakmaktadırlar (Sakallı-Uğurlu ve Ulu, 2003). Kocacık ve Dogan (2006) aile içi cinsel şiddetin çekirdek ve kalabalık aile ile karşılaştırıldığında en yoğun şekilde dağılmış ailelerde (boşanmış, ayrı yaşayan çiftler vb.) yaşandığını saptamıştır. H.Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün 7462 kadınlı yaptığı görüşmelere dayanan araştırmada da boşanan ya da eşinden ayrı yaşayanların hem hayatlarının herhangi bir döneminde hem de son 12 ay içerisinde gördükleri fiziksel ve cinsel şiddet oranları hala evli olanlardan çok daha fazladır (Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015). Buna ek olarak, romantik ilişkide gördüğü şiddet sonucu yaralanmalar yine en çok bu grupta gözlenmektedir (Eryurt ve Seçkiner, 2015). Boşanmış ya da ayrı yaşayan kadınların eş veya birlikte olduğu erkek dışındaki kişilerden şiddet görme düzeyleri açısından yine en dezavantajlı grup olması (Yüksel-Kap-

tanoğlu ve Çavlin, 2015), kadının boşanmasına ilişkin düşmanca tutumların sosyal çevre tarafından da paylaşıldığı şeklinde yorumlanabilir.

Sosyal Destek Eksikliği. Sosyal destek aile içi şiddete karşı koruyucu bir unsur olsa da, sosyal çevrenin şiddete karşı tutumu belirleyici rol oynamaktadır (Fabiano, Perkins, Berkowitz, Linkenbach ve Stark, 2003; Gracia ve Herrero, 2007). Örneğin, Yıldırım (1998) şiddete uğradığını kendi ailesiyle paylaşan kadınların çoğunlukla (%40.2) “sabret” cevabı ile karşılaştıklarını, erkeğin ailesinin ise kadını suçlayıcı tavır takındığını bulmuştur. Mor Çatı'ya (1996) 1990-95 yılları arasında başvuran kadınlar arasında ailesinden destek gördüğünü bildirenlerin oranları sadece üçte birdir. Ancak bu üçte birlik oran aileden gelen yeterli bir desteği ifade etmemektedir. Mor Çatı'nın topladığı verilere göre, aileler eşinden şiddet gören kızlarına destek veriyor görünse de “boşan ama çocuklarını bırak gel” şeklinde koşullu yardım önerdikleri için aslında kadını evliliğini devam ettirmeye zorlayan bir başka unsur olarak işlev görebilmektedirler. Hatta kadının ailesi kızlarına şiddet uygulayan damatları ile ilişkilerini de genellikle değiştirmemekte, sadece uyarı ve ayıplama gibi yüzeysel tepkiler vermede (%51'i), çok az aile damatlarıyla ilişkilerini kesme yoluna gitmektedir (%1.4) (İçli, 1994). Bu bulgular, aşağıda da açıklandığı üzere namus kültürünün kadına yönelik şiddeti hazırlayıcı niteliğini destekler yödedir.

Namus Kültürü. Ataerkil toplum yapısından beslenen aile içi eşitsiz güç ilişkileri ve erkeğin kadından üstün olduğu düşüncesi, kadına yönelik şiddetin temel kaynağı gibi görünmektedir (Mor Çatı, 1996). Ataerkil toplum yapısı psikolojide farklı kavramlar altında incelenmektedir. Yakın zamanda sosyal psikologların kültürleri onur kültürü (dignity cultures), görünür imaj kültürü (face cultures) ve namus kültürü (honor cultures) olarak kategorilendirdiği ülkemizde de egemen olan namus kültürünün kadına yönelik şiddette oynadığı rolü irdilediği görülmektedir (Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013). Namus kültürlerinde, ailenin onurunu diğer bir deyişle kadının cinsel davranışlarını düzenlemek erkeğin geleneksel görevlerindedir. Eğer ailenin onurunu tehdit eden ya da aşağılayan durumlar ortaya çıkarsa erkek ailenin onurunu tekrar kazanmak için onarıcı kimi eylemlerde bulunmak zorundadır (Bilgili ve Vural, 2011; Sakallı Uğurlu ve Akbaş, 2013; Sever ve Yurdakul, 2001).

Ülkemizde kadının namusu aile onurunun temel unsurlarından birisidir (Uskul, Cross, Sunbay, Gerçek-Swing ve Ataca, 2012). Uskul ve arkadaşları yaptıkları görgüli çalışmada, Amerikalı katılımcılara kıyasla Türk katılımcıların ve katılımcı yakınlarının benlik değerlerinin onurla ilgili yaşantılardan büyük oranda etkilendiğini gözlemiştir. Namus kültürlerinde ailenin onuru kadının cinsel davranışları üzerinden değerlendirildiğinden, ülkemizde olduğu gibi evlilik öncesi cinsellik ve bekaret

toplumsal normlarla kontrol altında tutulabilir (Sakallı-Uğurlu ve Glick, 2003). Türkiye genelinde kadınların %73.3 gibi büyük bir bölümü kadınların evlendiklerinde bakire olması gerektiğini düşünmektedir (Yüksel-Kaptanoğlu ve ark., 2014). Kadınların evlilik öncesi ilişkiye girmemesi gerektiğini düşünme ile namus adına kadına uygulanan şiddet konusunda olumlu tutumlara sahip olma arasında pozitif bir korelasyon bulunmaktadır (Işık ve Sakallı Uğurlu, 2009). Doğu’da kadınların %65.8’i gibi büyük bir kısmı eşlerinin evlilik dışı herhangi bir ilişki yaşadıklarından şüphe etmesi durumunda öldürüleceğini ifade etmiştir (İlkaracan, 1998a). Özellikle Doğu yerleşimlerinde olmak üzere ülkemizde kadının cinsel davranışlarını kontrol etmeye yönelik birçok mekanizma bulunmaktadır. Erken evlendirme, zorla evlendirme, başlık parası gibi kontrol mekanizmaları geleneksel ve dini pratiklerle desteklenmektedir (İlkaracan, 2001).

Namus kültüründe ilişkinin bitmesi kadın üzerinde bu baskı ve şiddetin bittiği anlamına gelmemektedir. Erkek ayrıldığı eşi ile de namus ilişkisini devam ettirmekte, hatta kadının bedeni üzerinde hala hak sahibi olduğunu düşünmektedir. Bunun bir yansıması olarak, Türkiye’de 2015 yılına kadar hiç araştırılmayan “ısrarlı takip” davranışlarından, “kendisi ile görüşmezse intihar edeceği, kadına veya yakın çevresine zarar vereceği” yönünde ölüm ve zarar verme tehditlerini içeren ısrarlı takip biçimlerini en çok uygulayanlar eski eş ya da erkek arkadaşlardır (Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015). Korkutucu olan, ısrarlı takip sonucu polis, jandarma ya da savcılığa başvuran kadınların yarısından fazlasının (%53) yaptıkları başvurudan sonuç alamadığını ifade etmiş olmasıdır (Akadlı Ergöçmen ve ark., 2015). Bunlara ek olarak, kadının cinsel davranışlarının erkek tarafından düzenlenmesi kadın bedenine ilişkin algıları da şekillendirebilmektedir. Gölge ve Yavuz’un (2007) cinsel saldırı suçlarını suç motivasyonuna göre sınıflandırmayı amaçlayan çalışmasında cinsel saldırı suçundan hüküm giymiş 109 erkek katılımcıdan veri toplanmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, çocuğa yönelik cinsel saldırı suçlarında cinsel dürtü belirleyiciyken, yetişkinlere yönelik cinsel saldırılarda bir erkek olarak gücünü gösterme ve öfkesini ifade etmek için cinselliği kullanma eğilimleri ağır basıyor görünmektedir. Ayrıca, Gölge ve arkadaşları (2000) eşlerinden fiziksel şiddet gören kadınların önemli bir bölümünün (%56) fiziksel şiddet sonrası cinsel ilişkiye zorlandığını rapor etmiştir. Dolayısıyla, kadın bedeni erkeğin gözünde kendi gücünü gösterdiği veya kadını cezalandırdığı bir egemenlik alanı olarak kullanılabilir.

Şiddetin Toplum Tarafından Tanımlanışı. Yukarıda özetlenen şiddet biçimlerine ek olarak, aile içi şiddet algısı ve tanımı, kültürel değerler tarafından şekillendirildiğinden (Güler, Tel ve Özkan Tuncay, 2005), namus kültürlerinde kadını kontrol etmeye yönelik davranışlar

gibi kimi şiddet biçimleri hem kadın hem erkekler tarafından doğal karşılanabilmektedir. Örneğin, ülkemizde hem erkekler hem de kadınlar çoğunlukla kadının giyimi gibi cinsellikle ilişkili davranışların erkeğin iznine bağlı olduğu görüşünde ortaklaşmaktadır (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995). Erkekler aile içi ekonomik ve psikolojik şiddeti (Dönmez ve ark., 2012; Ortabag ve ark., 2014), kadınlar da ekonomik ve cinsel şiddeti sıklıkla şiddet kavramı içinde tanımlamamaktadır (Güler ve ark., 2005). Şiddet içeren kimi davranışların “şiddet” olarak tanımlanmaması kadına yönelik şiddetle mücadelede büyük bir engel oluşturmaktadır.

Kadının Toplum İçindeki Düşük Statüsü. Namus kültürüne bağlı olarak ortaya çıkan kadının aile içi düşük statüsü farklı şekillerde kendini göstermektedir. Kağıtçıbaşı’nın (1981) çocuğa verilen değerle ilgili Türkiye genelinde yaptığı çalışmada kadınların büyük çoğunluğu “eşine yakın olmaya” birinci dereceden önem verirken erkeklerin çok az bir kısmı (%19) bunu önemsemmiştir. Düşük statü ve şiddet ilişkisine bir örnek olarak, kendi aktivite ve faaliyetleri için kocasından izin alması gerektiğine inanan kadınlar daha fazla şiddete maruz kalmaktadır (Kocacık ve ark., 2007). Kadının düşük statüsü hem erkekler hem de kadınlarca bilinmekte, kabullenilmekte, hatta onaylanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1993). Örneğin, ülkemizde kadınlar erkeklerin daha üstün konumda olmalarına içermelerine karşın, erkekler tarafından korunup bakılmaya olumlu tutumlar sergileyebilmektedir (Sakallı-Uğurlu, 2008).

Cinsiyetçilik. Cinsiyetçilik ve cinsiyetçilikten beslenen şiddete yönelik tutumları konu alan araştırmalar, kadına yönelik şiddet alanyazını içinde önemli bir başka hat oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet, sosyalleşme sürecinde bireylerin kendilerini “kadın” ve “erkek” olarak tanımlamalarına ve edindikleri cinsiyet kimliği etrafında belirli sosyal rolleri ve kalıpyargıları öğrenmelerine yol açar (Dökmen, 2015; Sakallı-Uğurlu, 2003). Cinsiyetçilik, kadın ve erkek arasındaki biyolojik ve sosyal rol farklılıklarının abartılması, güç ilişkilerinde erkeğin daha yüksek ve üstün bir mevkiye konumlandırılması, buna karşın kadının politik, ekonomik ve sosyal açılarıdan daha zayıf konuma itilmesi ve erkek-kadın arasında ayrımcılık yapılması anlamına gelmektedir. Glick ve Fiske (1997) kadına yönelik olumsuz tutumlar barındıran (örn., kadının erkekleri kontrol etmek istediği veya kadınların sorunları abarttığı yönündeki görüşler) ve kadının erkeğe göre daha düşük seviyede algılandığı cinsiyetçi tutumlarla, kadına yönelik kimi olumlu tutumlar içeren (örn., kadının sevilmesi ve korunması gerektiği yönündeki görüşler), ancak özünde yine kadının daha zayıf ve bağımlı algılandığı cinsiyetçi tutumlar arasında bir ayrıma gitmiş ve “düşmanca cinsiyetçilik” ile “korumacı cinsiyetçilik” kavramlarını ortaya atmıştır. Aslında her iki cinsiyetçilik türü de toplumda varo-

lan kalıpyargılarla uyumludur. Dolayısıyla, cinsiyetçilik “geleneksel cinsiyet rolleri ideolojisinin kabul edilmesi ve cinsiyetlerin toplumdaki kalıpyargılar çerçevesinde tanımlanması” anlamında da kullanılmaktadır (Sakallı-Uğurlu, 2003, s. 2).

Cinsiyet kalıpyargıları erkek ve kadın arasında asimetric bir güç ilişkisi kurmakta (Fiske ve Stevens, 1998) ve dolayısıyla bireylerin sosyal ilişkilerini, karşı cinsiyete dair tutumlarını ve karşı cinsle yakın ilişkilerini, eğitimlerini, çalışma yaşantılarını, performanslarını ve performanslarına ilişkin değerlendirmelerini, hangi konularla ilgileneceklerini ve politik formasyonlarını etkilemektedir (Sakallı-Uğurlu, 2003). Çarkoğlu ve Kalyacıoğlu (2013) tarafından Türkiye genelinde yapılan araştırma sonuçlarına göre kadının ailedeki temel rolü veya işlevi çocuk yetiştirmek olarak tanımlanmakta, nüfusun yaklaşık üçte biri gibi önemli bir kısmı kadının isteğinin de bu yönde olduğuna inanmaktadır. Günay ve Bener’in (2011) Ankara’da 575 kadınla yaptığı çalışmada katılımcıların büyük çoğunluğu kadının ev işlerinden, giyim ve beslenme gibi faaliyetlerden (%75.8) erkeğin ise tamir, bakım gibi işlerden sorumlu olduğunu (%77.6) ifade etmişlerdir. Berkem’in (1992) ailede ve işyerinde iş bölümü ve cinsiyetçilik konusunu irdelediği çalışmada, evde kadın-erkek rollerine ilişkin görüşlerin esnek ve kalıpyargıların zayıf olmasının, işyerindeki cinsiyetçiliği etkilediği gözlenmiştir. 2014 yılında Türkiye genelinde H.Ü. Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yürütülen araştırma sonuçları da evli kadınlar arasında cinsiyetçi tutumların yaygınlığını ortaya koymaktadır. Bu araştırma sonuçlarına göre evlenmiş kadınların %43’ü “kadın herhangi bir konuda eşiyile aynı fikirde değilse tartışmamalı ve susmalıdır” ifadesine, %42’si “kadının tavır ve davranışlarından ailenin erkekleri sorumludur” ifadesine katılmıştır. Ancak yine evlenmiş kadınların %71’i “yemek, bulaşık, çamaşır ve ütü gibi ev işlerini erkekler de yapmalıdır” ve %68’i “kadın elindeki parayı kendi istediği gibi harcaıyabilmelidir” ifadelerine katılmıştır (Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015). Ev işlerinde daha eşitlikçi bir iş bölümü veya aile harcamalarında ortak karar alma isteğinde görüldüğü gibi bazı noktalarda toplumsal bir dönüşüm dikkat çekmektedir. Cinsiyet rollerinde bu tür eşitlikçi yaklaşımlar batı bölgelerinde daha yaygın gözlemlendiğinden toplumsal dönüşümün sanayileşmiş ve kentleşmiş yerleşim alanlarında ivme kazandığı söylenebilir. Ancak şiddetin yaygınlığı açısından bölgesel farklar gözlenmemesi nedeni ile (Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015) tutumlara ilişkin değişimler titizlikle yorumlanmalıdır. Örneğin, kadının çalışması ailelerde ev işlerinin bölüşümü konusunda çiftlerin daha eşitlikçi tutumlar kazanmasına yol açsa da bu tutumlar sıklıkla davranışa dönüşmemektedir (İmamoğlu, 1991). Ayrıca bugün cinsiyetçilik gelişmiş toplumlarda uygun görülmemeyen bir eğilim olduğundan, kişiler kadınlara ilişkin olumsuz tu-

tum ve davranışlarını açıkça ortaya koymamakta, fakat üstü kapalı biçimlerde ifade etmektedir (Brown, 2010; Swim ve Cohen, 1997).

Cinsiyetçiliğin kadına yönelik şiddetle ilişkisi uluslararası sayısız çalışmada gözlenmiştir (örn., Lichter ve McCloskey, 2004; Reitzel-Jaffe ve Wolfe, 2001). Costin ve Kaptanoğlu (1993) geleneksel cinsiyet rollerine bağlılık ve kadının haklarının daha sınırlı olması gerektiğine dair inanç konulu çalışmalarında, cinsiyetçi tutumu “çoğu tecavüzcü sekse aşırı düşkündür” gibi “tecavüz mitlerine” olan inançla ilişkili bulmuştur. Gölge, Yavuz, Müderrioglu ve Yavuz’un (2003) öğrenciler üzerinde yaptıkları araştırmada hem erkek hem kadın katılımcıların kendilerine verilen farklı tecavüz senaryolarından “yabancı tarafından gerçekleştirilen tecavüzü” “flört içerikli bir buluşmada gerçekleşen tecavüz” olayına göre daha ciddi buldukları görülmüştür. Bu da tecavüz mitlerinin saldırganın suçunu hafifletirken, kurbanın suçunu ağırlaştırarak etkisine işaret etmektedir. Tecavüz mitlerinin kadına yönelik cinsel suçları artırıcı etkiye sahip olduğu düşünüldüğünde (O’Neil, 2008), bu bulgular oldukça dikkat çekicidir. Kodan Çetinkaya (2013) Erzurum’da üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada şiddet eğilimi ile cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel tutumlara sahip olma arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, kadın öğrencilerin erkeklere kıyasla daha eşitlikçi tutumlara sahip olduğunu ve erkek öğrencilerin şiddet eğilimlerinin kadınlara kıyasla daha yüksek olduğunu saptamıştır. Erkeklerin cinsiyet rollerine yönelik tehditlere daha duyarlı oldukları düşünüldüğünde (Kilmartin ve McDermott, 2016), şiddet eğiliminin daha yüksek olması beklendiği bir bulgudur. Erkekler, namus nedeniyle kadına sözel ve fiziksel şiddet uygulanmasına ya da kadının namus adına cezalandırılması hatta öldürülmesine dair de kadınlarla karşılaştırıldığında daha destekleyici tutumlara sahiptirler (Işık ve Sakallı Uğurlu, 2009). Adana ve arkadaşları da (2011) Kars’ta erkek üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada katılımcıların yarıya yakını kadının temel görevinin “eşine ve çocuklarına manevi destek vermek” olduğunu ifade etmiş ve namus cinayetlerini haklı bulmuştur. Korumacı cinsiyetçilik eğilimi gösteren, yani kadının korunması, yüceltilmesi ve sevilmesi gerektiği yönünde tutumlara sahip olan kadınlar, yakın ilişkilerinde bu tutumları ile tutarlı ayrımcılıkları daha kolay kabul edebilmektedirler. Hem korumacı hem düşmanca cinsiyetçilik eğilimleri olan kadınlar evlilik içinde kadına yönelik sözel şiddete daha toleranslı bakmakta, ancak fiziksel şiddete olan olumsuz bakışları cinsiyetçilik düzeylerine göre değişim göstermemektedir. Erkekler ise, eğer düşmanca cinsiyetçi eğilimlere sahiplerse, evlilik içinde kadına yönelik hem sözel hem fiziksel şiddet uygulanmasını destekleyebilmektedirler (Sakallı-Uğurlu ve Ulu, 2003). Ancak ülkemizde cinsiyetçiliğe yönelik çalışmalar oldukça sınırlı düzeydedir. Cinsi-

yetçiliğin düzeyini belirlemeye yönelik betimleyici çalışmalar, cinsiyetçiliğin demografik ve diğer psikolojik değişkenlerle ilişkisini irdeleyen korelatif çalışmalar (Sakallı-Uğurlu, 2003) ile az sayıda ölçek uyarlama çalışması bulunsada (örn., Sakallı-Uğurlu, 2008), cinsiyetçiliğe ilişkin anlayışımızı derinleştirecek kuram geliştirme ve toplumsal özelliklere uygun ölçek geliştirme çalışmaları bilimiz dahilinde bulunmamaktadır (Sakallı-Uğurlu, 2003).

Medya. Yukarıda özetlenen cinsiyetçi yaklaşım medyada sürekli yeniden üretilmektedir. İmamoglu ve Yasak-Gültekin (1993) cinsiyet rolleriyle ilgili kalıp-yargıların gazetelerde büyük yer bulduğunu, kadın ve erkeğin bu kalıpyargılar çerçevesinde temsil edildiğini ve bu genel yaklaşımın gazetelerin politik eğilimlerine göre pek değişmediğini bulgulamıştır. Ancak, medya alanındaki büyük değişimler göz önüne alınarak medyanın cinsiyetçi tutumları ve kadına yönelik şiddet üzerindeki rolü güncel çalışmalarla irdelenmesi gereken bir konudur.

Göç. Türkiye’de kadına yönelik şiddete zemin hazırlayan özel kimi koşullar da söz konusudur. Bunlardan birisi göç olgusudur. Kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetlerindeki keskin artışta göç olgusu önemli bir belirleyici olabilmektedir (Karınca, 2011). Hem Doğu’dan Batı’ya, kırsaldan kente doğru dönem dönem artan göç oranları, hem de bölgedeki savaş ve terör olayları nedeni ile artan iç göç ve uluslararası göçler kadın çalışmalarında ayrıca incelenmesi gereken konulardır. Çünkü göç kadın emeğinin sömürüsüne ek olarak kadınların maruz kaldığı şiddet türlerini de çeşitlendirmekte ve güçlendirmektedir (United Nations System, 2013). Üstelik, hem iç göçlerde hem de uluslararası göçlerde farklı etnik kökenlere sahip ve/veya göç ettikleri yerde kullanılan dili bilmeyen göçmen kadınların yaşadıkları dil engeli, sosyal izolasyon gibi sosyoekonomik zorluklar sağlık ve psikiyatrik hizmetlere ulaşmalarını sınırlandırmakta (Tuzcu ve Ilgaz, 2015), bu nedenle göçmen kadınların maruz kaldığı şiddetin istatistiksel dökümü gerçekteki durumu yansıtmakta yetersiz kalabilmektedir. Doğu’daki çatışma ortamının kadınların devlet kurumlarından korku duymalarına yol açması nedeni ile (İlkkaracan, 1998a) göçün bölgesel etkileri de ağırlaşan tablolar sergileyebilmektedir. İlkkaracan’ın (1998b) göç etmiş kadınlar üzerinde yaptığı araştırma sonuçları göçmenlere yönelik geliştirilecek kamusal hizmet ve destek çalışmalarında da kadınlara öncelik verilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Ülkemizin doğu yerleşimlerinden batı bölgelerine göç eden Türkiye vatandaşı kadınlara yönelik şiddete ek olarak, Ortadoğu’daki savaş ve terör olaylarına bağlı olarak Suriye, Irak gibi farklı ülkelerden ülkemize göç eden yabancı uyruklu kadınlara yönelik şiddet acilen araştırılması gereken güncel bir konu olarak önümüzde durmaktadır.

Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetin

Psikolojik Çıktıları ve Kadınların Verdiği Tepkiler

Şiddetin kadın üzerindeki sonuçlarına yönelik Türkiye’de yapılan çalışmalar uluslararası çalışmalarla tutarlıdır. Genel sağlık açısından değerlendirildiğinde, tüm Türkiye’de hayatının herhangi bir döneminde şiddet gören kadınlar arasında sağlık durumunu “kötü veya çok kötü” olarak ifade edenlerin oranı şiddet görmeyen kadınlara oranla iki kat daha fazladır (Eryurt ve Seçkiner, 2015). Kadına yönelik şiddet depresyon (örn., Akyüz ve ark., 2002; Cengiz Özyurt ve Deveci, 2011; Savas ve Agrıdag, 2011; Yıldırım, 1998), kaygı bozuklukları (örn., Akyüz ve ark., 2002; Gülçür, 1999; Savas ve Agrıdag, 2011) ve somatik yakınmalar (örn., Akyüz ve ark., 2002) ile ilişkilidir.

Vahip ve Doğanavşargil (2006) psikiyatri polikliniğine başvuran kadınların çocukluğunda ya da evliliklerinde şiddete maruz kalma oranlarının %80’nin üzerinde olduğunu ve şiddet ortamında yaşayan psikiyatrik hastaların prognozunun incelenmesi gereken bir konu olduğunu vurgulamışlardır. Psikiyatri kliniği ya da kriz merkezi gibi psikolojik destek kurumlarına başvuran hastalarda fiziksel şiddet gören hastaların hemen hepsi aynı zamanda sözel şiddet de görmektedir (örn., Oral, Binici, Büyükelçelik ve Yazar, 1997). Gerçekten de bir ailede herhangi bir şiddet türünün varlığı sıklıkla diğer şiddet türlerinin de yaşandığına işaret edebilmektedir (Vahip, 2002). Farklı şiddet türlerinin psikolojik bozukluklarla güçlü ilişkisi düşünüldüğünde, aile içi şiddet sorgulamasının psikiyatrik muayenenin bir parçası olarak tanınmamasında fayda bulunmaktadır (Akyüz ve ark., 2002; Cengiz Özyurt ve Deveci, 2011).

Genel örtüntü olarak, aile içi şiddete uğrayan kadınlar ilk şok ve inkar döneminin ardından şiddete şiddetle karşılık vermekte, ancak daha sonra depresyon ve kendini suçlama eğilimine girmektedirler (Cengiz Özyurt ve Deveci, 2011). Ancak ülkemizde fiziksel şiddete karşı fiziksel şiddetle karşılık veren kadınların oranı (%30) dünyadaki oranlara göre görece daha düşük gözlenmektedir, fiziksel şiddete şiddetle cevap veren kadınların %36’sı bunun eşlerinden ya da birlikte oldukları erkekten gördükleri şiddeti artırdığını ifade etmektedirler. (Akadlı Ergöçmen ve ark., 2015). Eşleri tarafından şiddete uğradıkları için adli tıpa yönlendirilen kadınlar bile çoğunlukla (%60.7) şiddet karşısında hiçbir şey yapmadıklarını ifade etmiştir (Balci ve Ayrancı, 2005). Daha da üzücü bir istatistik hamile iken şiddet gören kadınlara aittir: Türkiye genelinde hamile iken şiddet gören kadınların oranı yüzde onları bulmaktadır (Tezcan, Yavuz ve Tunçkanat, 2009), bu kadınların çoğunluğu da (%73.5) şiddet karşısında eylemsiz kalmaktadır (Ergöçmen ve ark., 2009). Şiddete maruz kalan kadınlar sıklıkla maruz kaldıkları şiddet olaylarından dolayı utanç duymakta, başarısız bir evliliğin suçluluğunu taşımakta, evliliğini kaybetme kor-

kuşu yaşamakta, eşine karşı sevgi ve korku gibi çelişik duygular hissetmektedir (Öztunalı Kayır, 1996).

Kadınların başa çıkma stilleri kadına yönelik şiddetin ortaya çıkışı ve şiddet içeren ilişkinin devam ettirilmesi bağlamında da incelenmiştir. Örneğin, Akpınar (2013), stresle başa çıkma tarzları ve travma sonrası stres belirtileri ile aile içi şiddete maruz kalan kadınların başa çıkma özyeterliliği arasındaki ilişkiyi kadın danışma merkezlerine, hastanelerin psikiyatri servislerine ya da okulların rehberlik ve psikolojik danışma merkezlerine başvuran 328 şiddet mağdurundan oluşan bir örnekleme incelemiştir. Akpınar, şiddete karşı değerli bir özkaynak olan başa çıkma özyeterliliğini stresle başa çıkmada güvenli yaklaşım ve iyimser yaklaşım ile ilişkili bulurken, ilginç bir bulgu olarak şiddetle başa çıkma özyeterliliği ile çaresiz yaklaşım, boyun eğici yaklaşım ve sosyal destek arama yaklaşımı arasında herhangi bir ilişkili saptayamamıştır. Kadının şiddet karşısında hiçbir şey yapmama kararı almasında, devlet kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının sayıca az olmaları, verdikleri hizmetlerdeki sınırlılıklar, kadının bu örgütler hakkında bilgi sahibi olmaması ve bunlara karşı duyduğu güvensizlik önemli rol oynuyor görünmektedir (Gülçür, 1999). Ne yazık ki kadınların kurumlara karşı hissettiği bu güvensizliğin gerçekçi sebepleri bulunmaktadır. Örneğin, Türkiye, Nahide Opuz Davası'nda haksız bulunmuş ve kadını şiddetten koruma görevini etkin şekilde yerine getirmeme sebebiyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından tazminata mahkum edilen tek ülke olmuştur (Karınca, 2011).

Kadınlara fiziksel şiddete uğrarlarsa ne yapılacağı sorulduğunda neredeyse yarısı (%46.1) durumu kabuleneceğini, az bir kısmı polise gideceğini (%29.7) ya da evi terk edeceğini (%16.5) ifade etmiştir (Naçar ve ark., 2009). Bununla tutarlı olarak, Türkiye genelinde yapılan bir çalışmada bir geceliğine bile olsa evlerini terk eden kadınların oranı yine düşük oranlarda saptanmış (%30), kadınların büyük çoğunluğunun gördükleri şiddete rağmen evlerini hiç terk etmedikleri (%70) görülmüştür (Akadlı Ergöçmen ve ark., 2015). Birden fazla terk denemesi yapanların (2 ila 5 kez) sayısı oldukça düşüktür (%11) (Akadlı Ergöçmen, Üner, Abbasoğlu ve Gökçen, 2009). Çünkü kadınların çoğu kendilerine uygulanan şiddeti engellemeye yönelik hiçbir şey yapamayacaklarına inanmaktadır. Belki de bu nedenle, fiziksel şiddet gören kadınların yarıya yakını bu durumu kimse ile paylaşmamakta (Akadlı Ergöçmen ve ark., 2015; Altınay ve Arat, 2008; İçli, 1994) ve polise hiç başvurmamaktadır (Karal ve Aydemir, 2012; Yıldırım, 1998). Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) raporuna göre şiddet mağduru kadınların %92'si resmi kurum veya sivil toplum kuruluşlarına başvurmamakta (Karal ve Aydemir, 2012), çok küçük bir bölümü doktora, polise, sığınmaevine ya da diğer sosyal hizmet kuruluşlarına gitmekte

ve kadınların hemen hepsi eşleri hakkında yasal bir şikayette bulunmaktan kaçınmaktadır (Gülçür, 1999). Hatta psikiyatri bölümüne başvuran evli kadınların neredeyse tamamı (%98) hekim tarafından sorgulanmadığı sürece aile içi şiddet gördüğünden bahsetmemektedir (Akyüz ve ark., 2002). Oysa konuşmak bir yapılandırma ve tekrar yapılandırma sürecidir ve bu süreç aracılığı ile kişi acı verici deneyimleri üzerinde kontrol edip kaybettiği öznelliğini yeniden kazanabilir (Parla, 1996).

Bu çaresizlik algısının bir uzantısı olarak, şiddete maruz kalan kadınların büyük çoğunluğu "şiddeti ve çaresizliği kabullenmekte", ikinci büyük bir kısmı susmak, eşi kızdıran davranışlardan kaçınmak gibi "pasif tavır benimsemekte", çok küçük bir kısmı ise erkeğin alkol tedavisi görmesi, kadının veya erkeğin psikoloğa gitmesi gibi "aktif çözümler" olarak sınıflandırabileceğimiz çözüm yollarına başvurmaktadır (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995). Özellikle ilk şiddet deneyimi sonrası kadın evliliğini sürdürmeyi tercih etmekte, ancak bu tercih erkeğin kronik şiddet kullanımını artırıcı etki gösterebilmektedir (İçli, 1994). Çaresizlik duyguları ve kronik şiddet çok ciddi sonuçlar doğurmakta, örneğin tüm dünyada kadınların ilk sıralardaki intihar nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995). Yıldırım (1998) kadın misafirhaneleri ve sığınmaevlerinde yaptığı çalışmada şiddete uğrayan kadınların yarısının intihar girişiminde bulunduğunu, bu kadınların da yarısının intihar denemelerinin birden fazla olduğunu saptamıştır. Türkiye genelinde romantik ilişkide şiddet gören kadınlar arasında son dört hafta içinde hayatına son vermeyi düşünme oranı (%13.3), şiddet yaşamayan kadınların 3 katı, hayatına son vermeyi deneme oranı ise 4 (%12) ila (Tezcan ve Tunçkanat, 2009) 5 katı (%15) arasında gözlenmektedir (Eryurt ve Seçkiner, 2015). Bu kadınların büyük bir kısmı yaşadıkları şiddeti sonlandırmak için başka çareleri olmadığına inanmaktadır (Yüksel, 1996). Kimi istatistikler kadınların bu görüşlerini haklı çıkarır niteliktedir. Örneğin Atakay (2014) anitsayac.com adresinde arşivlenen ve 2013 yılında gerçekleşen kadın cinayetleri haberlerini içerik analizi ile incelemiş ve bu cinayetlerin %20 gibi önemli bir kısmının kadının romantik ilişki içinde olduğu erkekten ayrılmak istemesi üzerine gerçekleştiğini saptamıştır. Cinayetin gerekçesi olarak sunulan diğer durumlar %44 ile tartışma ya da kavgalar ve %5 ile kıskançlıktır, %26'sının sebebi ise gazete haberinde verilmemiştir. Kadınların %70'i daha fazla şiddete maruz kaldığı için, kadına yönelik şiddet olgusunda en tehlikeli dönem, kadının şiddet uygulayan eşten ayrılmaya çalıştığı dönem olarak düşünülmektedir (Mor Çatı, 2008).

Ataerkil toplum ve "Erkek sever de döver de", "Kızını dövmeyen dizini döver" gibi görüşleri içeren geleneksel değerler kadının şiddet karşısında eylemsizliği seçmesinin arkasındaki sebep olabilir (Gülçür, 1999;

İlkkaracan, 1998a). Kadının sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik anlamda şiddete karşı donanımsız olmasına ek olarak, kendisine uygulanan şiddeti doğal görme eğiliminin şiddet içerikli romantik ilişkilerin olduğu gibi sürmesinde etkili olduğu görülmektedir (Naçar ve ark., 2009). Yüksel (1996) kadınların şiddet dolu romantik ilişkileri neden sürdürdükleri sorusuna, kadınların kendilerini şiddetten korumalarına engel olan unsurları aşama aşama sıralayarak cevap vermiştir:

1. Kadınların yaşadıkları şiddeti tanımlarının önündeki engeller: Şiddetin toplumca olağanlaştırılması, şiddetin toplumca görmezden gelinmesi, kadınların şiddetin gelecekte biteceğine dair beklentileri, kadınların hissettiği çaresizlik ve kendine güvensizlik, aile içi şiddetin ara ara ortaya çıkmasından dolayı şiddetsiz dönemlerde kadının şiddeti yok sayma eğilimi göstermesi.

2. Kadınların yaşadıkları şiddeti durdurmalarının önündeki engeller: Çaresizlik, yetersizlik duyguları, gelecek ve değişme korkusu, aile ya da arkadaş baskısı, dini baskılar, yasal ve sosyal desteğin yokluğu, işsizlik, barınma sorunları, çocukların bakımını karşılamada yaşanan ekonomik sınırlılıklar.

Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele

Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadelede üç ana yaklaşımdan söz edilebilir: Sosyoekonomik eşitliğin sağlanması, aile içi rollerdeki dönüşüm ile toplumsal ve kültürel dönüşüm. Birinci olarak, kadına yönelik şiddetle mücadelenin en önemli hedeflerinden birisi çalışma alanında kadın-erkek eşitliğini sağlamaktır, çünkü ekonomi toplumsal alandaki sosyal ilişkileri düzenleyen ve şekillendiren temel belirleyendir. Ancak bu yaklaşımın tek başına yeterli olmadığını söylemek mümkündür. KSGM’nin 2007-2009 yılları arasında Türkiye genelinde yaptığı araştırmada her 10 kadından 4’ünün ekonomik şiddete maruz kaldığı görülmüştür. Yine bu araştırmanın ilginç bir bulgusu olarak, ekonomik şiddetin diğer şiddet türlerinden farklı olarak kentsel yerleşim alanlarında kırsala göre iki kat daha fazla yaşandığı saptanmıştır (Jansen ve ark., 2009). Bunun önemli bir sebebi kentlerin tarım dışı istihdamın daha mümkün olduğu yerleşimler olması (Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015) ve kentli kadınların farklı iş alanlarında gördüğü şiddetin çeşitlilik arz etmesi olabilir. Kadının eşi ya da birlikte olduğu kişi dışında birileri tarafından ekonomik şiddete maruz kalma oranları da Türkiye genelinde yaklaşık %30 gibi oldukça yüksek bir düzeyde gözlenmektedir (Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015). Geçen zamanla birlikte kadınların işe katılım paylarının artması beklenirken, ülkemizde işgücü giderek “erkekleşmektedir” (İlkkaracan, 1998c). Kentsel alanlarda işgücüne katılan kadınların oranı sadece %15’tir (Kocacık ve Gökkaya, 2005). Neoliberal politikalara ve göçe bağlı olarak tarım sektöründe istihdamın azalması bu geri gidişin olası

sebebi olsa da konunun bilimsel olarak araştırılması gerekmektedir.

Ekonomik şiddet, kadına yönelik diğer şiddet türlerini beslemekte (Bilican Gökkaya, 2011), kadını şiddet gördüğü ilişkiyi devam ettirmeye mecbur kılmaktadır. Örneğin, 1990-95 yılları arasında Mor Çatı’ya (1996) başvuran 1000’in üzerinde kadın arasında fiziksel şiddete uğrayanların üçte ikisi aynı zamanda ekonomik şiddete uğradıklarını bildirmiştir. Bu kadın öyküleri arasında “erkeğin maddi imkanları daha geniş olduğu halde, kendine ait bir geliri olmayan kadına kısıtlı bir para vermesi ve evin eksiklerini bu para ile gideremeyen kadını suçlayarak fiziksel şiddet uygulaması” en yaygın örüntülerden biri olarak göze çarpmıştır. Kadının aile içi sosyal statüsü ekonomik şiddetle düşerken, eğitim ve işgücüne katılımı, özellikle “beyaz yakalı” işlere sahip olma veya bir meslek sahibi olma ile statüsü artmakta, bu kadınlar aile içinde erkekle daha eşit bir konum kazanabilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1981). Ancak, kadının ne tür bir işte çalıştığı kadının elde edebileceği olumlu çıktılarını belirlemektedir. Örneğin, İmamoğlu (1991) meslek sahibi kadınların büyük çoğunluğunun anlaşarak evlendiğini, diğerlerinin ise sıklıkla görücü usulü ile evlendiğini saptamıştır. Uzmanlık gerektiren işlere sahip kadınların bütünsel özdeğerleri, vasıfsız işlerde çalışan kadınlardan ve ev kadınlarından daha yüksek gözlenmiştir (Gezici ve Güvenç, 2003). Vasıflı ve vasıfsız işlerde çalışmanın çıktılarının farklı olması altı çizilmesi gereken bir noktadır. Gerçekten de çalışmak kadını özgürleştirme konusunda tek başına yeterli olmamakta, kadının önemli bir kısmı (%65.1) bir işe sahip olmanın evde daha fazla söz sahibi olacakları anlamına gelmediğini ifade etmektedir (İlkkaracan, 1998c). Dökmen’in (1997, 2003) kadınların çalışma durumu ile cinsiyet rolleri arasında belirgin bir ilişki olmadığı yönündeki bulguları bu görüşü destekler niteliktedir. Hatta Kocacık ve arkadaşlarının (2007) Türkiye’nin dört farklı ilinden topladığı veriler, çalışan kadınların aile içi şiddete daha çok maruz kaldığına işaret etmektedir. Çalışan kadınların kazandıkları para üzerinde söz hakkı edinemedikleri durumda erkeğin artan ve çeşitlenen baskısı (örn., kadının elinden maaşını almak, iş arkadaşları ile ilişkisini kontrol etmek, işten çıkartmakla tehdit etmek vb.), kadının daha zayıf hissetmesine ve kimi durumlarda evdeki düşük statüsünün güçlenmesine yol açıyor olabilir. Ve hatta eğer kadın eşinden daha fazla gelire sahipse, şiddet görme ihtimali artmaktadır (Altınay ve Arat, 2008; İnceoğlu ve Kar, 2010). Çalışan kadın sayısının artması kadının aile içindeki konumunu toplumsal algıda da değiştirmekte, toplumun önemli bir kısmı kadının evde çocukları ile ilgilenmesi ve ev işlerini üstlenmesini idealize ederken, kadının çalışmasını ancak zorlaşan geçim şartlarında bir zorunluluk olarak görmektedir (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2013).

Türkiye genelinde yakın zamanda yapılan çalışma-

lara göre, çalışmama ya da bir işten ayrılma gerekçesi olarak eşinin ya da ailesinin kendisine izin vermemesi olduğunu ifade eden kadınların oranı %15 ile %25 arasında değişmiştir (Yüksel-Kaptanoğlu ve ark., 2014; Yüksel-Kaptanoğlu ve Çavlin, 2015). Ancak bu istatistiklere dikkatle yaklaşmak gerekmektedir, çünkü ev içi sorumluluklarda ve çocuk bakımında cinsiyetçi bölüşüm, çalışan kadının üzerinde iş yükünü ağırlaştırmakta ve kadın bu sebeple çalışmamayı kendi isteği ile tercih edebilmektedir (İlkkaracan, 1998b). Kadınların büyük çoğunluğu işyerlerindeki sorumluluklarına ek olarak ev işlerinin tamamını kendileri yapmakta (Doğan ve Budak, 1984; Gezici ve Güvenç, 2003; İlkkaracan, 1998c) ve bu oran toplumsal dönüşümlere karşın azalma eğilimi göstermemektedir. Kadının çalışmasının önündeki bu görünmez engeller ekonomik şiddet kavramı içerisinde incelenmesi gereken bir konudur. Ekonomik şiddet kadının çalışmasını engellemekle sınırlı olmayıp, nasıl ve nerede çalışacağını da belirlemektedir. Örneğin, ülkemizde kadınların belirli mesleklerde çalışması kabul görmemekte ve çalıştıkları sektörlerde de sigortasız çalıştırıldıkları, daha düşük ücret aldıkları veya erkeklerden farklı çalışma koşullarına sahip oldukları görülmektedir (daha detaylı bir inceleme için bkz. Kocacık ve Gökkaya, 2005; Koray, 1992). İlkkaracan'ın (1998c) İstanbul'da 530 kadınla yaptığı çalışmada çalışan kadınların dörtte biri çalışma koşullarının ağır olması nedeni ile çalışmak istemediklerini ifade etmiştir. Üzücü olan kadınların yaklaşık yarısı kadının çalışmaması gerektiğini (Yüksel-Kaptanoğlu ve ark., 2014), çalışmak için kocasının izni alması gerektiğini ve kocasının kazancını yeterli ise çalışmasına gerek olmadığını düşünmektedir (Günay ve Bener, 2011). Doğan ve Budak'ın (1984) çalışan kadınların sorunları konulu çalışmasında, hem kadın hem erkek katılımcıların büyük bir kısmı çalışan kadınlara saygı duyulduğunu ifade etmişlerdir. Ancak erkeklerin bir kısmı çalışan kadınları bilinçli, özgür ve serbest düşünceli olarak nitelmiş, buna bağlı olarak daha kolay elde edilebilecek bir cinsel obje olarak gördükleri yönünde görüş bildirmişlerdir. Çalışan kadınlara iyi gözle bakılmaması eğilimi 90'lı yıllarla birlikte azalıyor görünmekle birlikte (Budak, Doğan ve Harlak, 1991), konunun güncel araştırmalarla yeniden incelenmesinde fayda bulunmaktadır.

Yukarıda değinilen somut ihtiyaç ve hedefler kadına yönelik şiddetle mücadelede her ne kadar hayati önem taşısa da köklü bir kültürel dönüşüm olmadığı sürece ülke genelinde cinsiyetler arası eşitlikçi bir atmosferin oluşması pek mümkün görünmemektedir. Ayrımcılık hukuk ve siyasetin konusu olsa da, son çözümlemede, insanlar arası ilişkilerde ortaya çıkan ve kökeninde bireysel süreçlerin yattığı bir sorun olduğundan (Göregenli, 2012), bir ayrımcılık türü olarak cinsiyetçilik psikoloji biliminin kavram ve kuramları ile irdelenmesi gereken bir ko-

nudur. Psikoloji biliminin bu tür kapsamlı bir ihtiyaca uzanabileceği kilit noktalardan birisi ailedir. Dolayısıyla kadına yönelik şiddetle mücadelede ikinci önemli bileşen aile içindeki değişimdir. Kağıtçıbaşı (1981) çocuğun değeri üzerine yaptığı geniş katımlı araştırmada ailede çocuğa yüklenen değerle aile dinamikleri arasındaki ilişkiyi incelemiş, Türkiye'de çocuğa faydacı değerler (örn. aile gelirine katkıda bulunmak, yaşlılıkta anababaya bakım sağlamak vb.) yüklediğini araştırma bulguları ile ortaya koymuştur. Çocuğun aileye katkı sunduğu bu aile modelinde çok çocuk eğilimi artarken, annenin de çocuk bakım sorumluluğu ağırlaşmaktadır. Kadının özgürlüğü sınırlanırken, anababalık stilleri açısından çocuk anababaya saygılı, aileye bağımlı şekilde yetiştirilir ve "gertirisi" daha yüksek olan erkek çocuk değerli hale gelir. 1975 yılında toplanan verilere göre, Türkiye'de çocuğun ekonomik değerinin yanı sıra çocuğun sevgi sağlayıcı işlevinin öne çıktığı psikolojik değeri de oldukça güçlü bulunmuştur. Kağıtçıbaşı (1981) Türkiye genelinde aileyi güçlendirmeye yönelik çalışmalarda geleneksel aile modeli yerine çocuğun psikolojik değerini ön plana alan bir modelin desteklenmesinin birçok sosyal soruna kalıcı çözüm üretebileceğini öngörmüştür. Buna uygun bir aile modelinde çocukta ekonomik fayda beklenmediğinden çocuğun daha özerk yetişmesi arzu edilir; az çocuk bu ihtiyacı gidermeye yeterli olduğundan çekirdek aile yapısı güçlenir; kız-erkek çocuk ayrımı ortadan kalkar; anne azalan çocuk bakım sorumluluğu ile birlikte eğitim, iş gibi kişisel alanlara yer açabilir ve sonuçta daha demokratik bir aile dinamiği oluşur. 2003 yılında çocuğun değerine yönelik bir kent merkezi ve iki kırsal yerleşimde yapılan geniş katımlı bir çalışma Kağıtçıbaşı'nın aile değişim modelini büyük oranda destekler sonuçlar vermiştir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005). Bu çalışmada, üç farklı sosyoekonomik sınıftan üç kuşak üzerinde incelemeler yapılmış ve çocuğun ekonomik değerinde keskin bir düşüş yaşanırken, psikolojik değerinin benzer oranlarda yükseldiği, buna bağlı olarak gerçek, arzu edilen ve ideal çocuk sayısının düştüğü, iki çocuk normunun geniş kabul gördüğü saptanmıştır. Kuşaklar arasında maddi karşılıklılık azalırken, psikolojik karşılıklı bağımlılıkta herhangi bir zayıflama gerçekleşmemiştir. Çocuktan ekonomik beklentinin azalması erkek çocuk tercihini düşürürken, psikolojik ihtiyaç ve değerlerin daha önemli hale gelmesiyle kız çocuk tercihinde bir artış gözlenmiştir. Hatta anneler yetişkinlik zamanında kızları ile oğullarına kıyasla daha yakın ilişkiler kurabildiklerinden yüksek gelir düzeyine sahip büyükannelerde belirgin bir kız çocuk tercihi dikkat çekmektedir. İmamoğlu da (1991, 1993) geleneksel aile modeli yerine daha eşitlikçi aile yapılarında babanın çocuğuna daha yakın olduğuna ve çocuğuna karşı daha anlayışlı olabildiğine, dolayısıyla çocuk sağlığı açısından aile içi güç ilişkilerinin doğrudan etkiye sahip olduğuna vurgu yapmıştır.

Son olarak, ayrımcılık, ayrımcılığın mağdurları tarafından da sıklıkla meşrulaştırılan bir gruplararası ilişki ideolojisidir ve toplumsal bir dönüşüm için ayrımcılığın meşrulaştırılması sürecinin tersine çevrilmesi gerekir (Göregenli, 2013). Bu noktada, cinsiyetçilik ve kadına yönelik şiddetle mücadelede sosyal psikoloji şüphesiz kritik bir role sahiptir. Önyargı, kalıpyargı, ayrımcılık gibi temel sosyal psikolojik kavramlar ve grup süreçlerine ilişkin kuramların Türkiye özelinde kadına karşı şiddet için getirebileceği yaklaşımlar, alanda mücadele eden kadın örgütleri için de yol gösterici olacaktır. Bugün kadın örgütleri hukuksal hakların kazanılması, mağdur kadınlara sağlık ve sığınma hizmetlerinin sağlanması gibi aciliyet arz eden konulara saplanıp kalırken, kalıcı bir çözüm için bilimsel ve sistemli bir kılavuza gereksinim duyulduğu aşikardır. Örneğin, adil dünya inancı ile ilgili çalışmalar eğer kişilere mağdura yardım edebilecekleri somut imkanlar tanınıyorsa ve bu imkanlar otorite ve sosyal normlarca onaylanıyorsa, kişilerin mağduru suçlamak yerine mağdura yardım etmeyi tercih ettiğini göstermektedir (Göregenli, 2004). Tek başına bu bulgu bile bireysel düzlemde şiddeti bitirmek için makro düzeyde değişimlere duyulan ihtiyaca işaret etmektedir.

Türkiye’de Psikoloji Alanında Kadın ve Kadına Yönelik Şiddet Çalışmalarının Geçmiş ve Geleceğine Bir Bakış

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kadın hareketleri, o ülkede yürütülen kadın çalışmalarının önemli bir belirleyicidir (Kandiyoti, 2010). Yüksel-Kaptanoğlu ve Tarım (2015) Türkiye’de ve tüm dünyada farklı disiplinlerce ortak yürütülen kadın çalışmalarının tarihçesini şu şekilde özetlemişlerdir: 70’li yıllarda ulusal ve uluslararası arenada yükselen kadın hareketleri alanda ilk önemli araştırmaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu çalışmaların büyük bir bölümü sorunun tarif edilmesi ve kadınların yaşadıkları deneyimlerin ortaya konulması amacını taşımakta iken, 90’lı yıllarda uluslararası araştırmaların artmasıyla birlikte ortak kavram ve amaçların oluşturulması gündeme gelmiştir. Bu dönem yapılan araştırmalarda, kadına yönelik şiddetin kadının sağlığı üzerindeki etkisi ağırlık kazanmıştır. Aynı yıllarda Türkiye’de de kadına yönelik şiddet sorununun tarif edilmesi üzerine yoğunlaşmış, 90’larla birlikte Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı eski ismiyle Kadın ve Aileden Sorumlu Bakanlık tarafından desteklenen ve tüm ülke çapında yürütülen araştırmalar yapılmıştır. 2000’li yıllarda uluslararası düzlemde yürütülen kadın çalışmalarının bir sonucu olarak araştırma yöntemleri standartlaşmış, uluslararası ortak veri tabanları oluşturulmuş ve Dünya Sağlık Örgütü gibi uluslararası kuruluşların dünya genelinde eş zamanlı yürüttüğü araştırmalar yapılmaya başlanmıştır (Yüksel-Kaptanoğlu ve Tarım, 2015). Ancak benzer bir ilerleme Türkiye’de gerçekleştirile-

memiş, kadına yönelik şiddet konusunda sistematik bir veri tabanı oluşturulamamış (TBMM, 2011) ve araştırma yöntemlerinde standartlaşma sağlanamamıştır. Ancak ulusal kadın çalışmalarında bunların ötesinde daha ciddi eksikler bulunmaktadır.

Tüm dünyada kadına yönelik şiddetin özel ve ailevi sorun sınırlarından çıkarılıp toplumsal bir sorun olarak tarif edilmesi konusunda feminizm belirleyici bir rol oynamıştır (Sallan Gül, 2013). Bu noktada, ülkemizde feminist yaklaşımların cılız kalmasının alandaki uygulamalara olumsuz yansımaları kaçınılmaz olmuştur. Yine de Türkiye’de kadın hareketleri ve feminizm 80’lerden sonra görece güçlenmiş ve sosyoloji, siyaset bilimleri ve kısmen de ekonomi alanlarında kendine bir yer edinebilmiştir. Alanda dikkat çekici ilk çalışma Abadan-Unat’ın 1979 tarihli “Türk Toplumunda Kadın” isimli kitabıdır (Arat, 1996). Bundan sadece iki yıl sonra Kağıtçıbaşı’nın “Çocuğun Değeri” çalışması yayınlanmıştır. Kanımca psikoloji alanının Türkiye’de kadın çalışmalarına erken bir dönemde başlamasına olanak verecek bu fırsat kaçırılmış, Kağıtçıbaşı’nın bu çalışması alandaki tekil örneklerden biri olarak kalmıştır. Bolak Boratav’a göre (2011) feminist yaklaşım üzerine kurulu ulusal çalışmalar bireysel girişimlerle sınırlıdır ve uygulama alanında feminist paradigmayı kullanan klinik psikolog ya da psikiyatrist küçük bir azınlık dışında bulunmamaktadır. Fiziksel şiddet konusunu çalışan psikiyatrist Yüksel-Kaptanoğlu ve alanda hem bir aktivist hem de bir araştırmacı olarak önemli işler yapan İlkkaracan bu azınlık içinde ayrıcalıklı yerlere sahiptir (örn., İlkkaracan, 1996, 1998a, 1998b, 1998c, 2001). Sosyal psikoloji alanında da toplumsal cinsiyet çalışmalarının oldukça sınırlı olduğu göze çarpmaktadır. Sosyal psikologlardan Sakallı-Uğurlu (2002, 2003, 2008) ve Dökmen (1997, 2003, 2015) cinsiyetçilik konusunda değerli çalışmalara imza atmıştır. Türkiye’de politik psikolojinin önemli temsilcilerinden Göregenli fiziksel şiddet, homoseksüellere yönelik ayrımcılık gibi konularda çalışmalara sahiptir. Bolak Boratav’ın üniversite öğrencilerinin cinsel ilişkilerindeki güç dinamikleri (Bolak-Boratav ve Çavdar, 2012), cinsel taciz (Sigal ve ark., 2005) ve cinsel yönelim (Bolak-Boratav, 2006) konularındaki araştırmaları yine bu alandaki değerli çalışmalar arasındadır.

Feminist yaklaşımın diğer sosyal bilimler üzerinde belirgin etkisine karşın psikoloji disiplini üzerinde sistematik bir etkiye sahip olmamasını Bolak Boratav (2011) birkaç sebebe bağlamaktadır. Bunlardan biri psikoloji biliminin ülkemizde görece genç alanlardan birisi olması ve buna bağlı olarak kadın hareketlerinin hızlandığı dönemlerde birkaç üniversite dışında psikoloji lisans programının olmamasıdır. Bağımsız bir yüksek lisans programı olarak kadın çalışmaları 1990-91 yılında İstanbul Üniversitesi’nde kurulmuş ve disiplinlerarası bir yaklaşımı rehber edinmiştir (Arat, 1996). Ancak psikoloji di-

siplini bu sürecin temel bileşenlerinden birisi olmaktan hep uzak kalmıştır. “Kurucu kuşak” olarak adlandıracağım ilk akademik kadro, psikoloji biliminin Türkiye’de kök salabilmesi için bir yandan üniversitelerde kurum-sallaşma çabaları ile uğraşırken bir yandan uluslararası psikoloji dünyası ile sağlıklı bir temas sağlamak ve alandaki güncel gelişmeleri yakalamak gibi ağır bir yüke sahipti. Ardılları ise dünyada ana hat psikoloji çalışmaları ile paralel ürünler vermenin yanı sıra ülkede artan psikolog ihtiyacına cevap olarak eğitim alanında büyüyen bir sorumluluk edindiler. Bu süreçte kadına yönelik şiddet gibi toplumsal sorumluluk alanına giren konuların ihmal edildiği söylenebilir. Ancak, gelinen noktada ulusal psikoloji camiası dünyadaki güncel çalışmaları takip edip bunlara katkı sağlamakta, üniversitelerde psikolojinin temel alt disiplinlerinde yüksek lisans ve doktora düzeyinde dikkate değer sayıda programlar yürütmekte, hızla artan lisans programlarında alana yüzlerce psikolog yetiştirmektedir (bkz. Arık, 2015). Dolayısıyla, ihmal edilen alanlardaki eksikleri tamamlamak için koşullar ve olanaklar bugün için yeterli görünmektedir.

Bolak Boratav’a (2011) göre psikolojide kadın çalışmalarının cılız kalmasında bir diğer sebep, psikoloji alanındaki akademik kadroların ait oldukları sosyal sınıflar nedeni ile cinsiyetçiliğe ilişkin kişisel deneyimlerinin yurtdışı meslektaşlarına kıyasla daha az olmasıdır. Bu farklılık orta ve üst sınıf eğitilmiş kadınların akademi gibi prestijli meslek alanlarına yerleştirilmesinin aslında bir devlet politikası olmasına dayanmaktadır. Cumhuriyet dönemi kadının özgürleşmesinde devrimci bir adım olmasına karşın, Kemalist ideolojide kadın fedakar, cinsiyetsiz (asexual) bir birey olarak tarif edilmiştir (Bolak Boratav, 2011; Müftüler-Bac, 1999). Egemen devlet ideolojisi kadını kamusal alanda özgürleştirirken geleneksel ve dinsel kodlarla örülü özel alana dokunmamıştır (daha detaylı bir inceleme için bkz. Arat, 2010; Diner ve Toktaş, 2010). Bu ideolojik atmosfer kadın cinselliğinin ve hatta kadına yönelik şiddetin bir araştırma konusu olarak gecikmesinde bir belirleyen olabilir. Bolak Boratav son olarak, sosyal psikolojide niteliksel araştırmalarda ve disiplinlerarası yaklaşımda zayıflamaya ek olarak teknik açıdan oldukça sofistike bir dilin yaygınlaştığını, ülke problemlerinden uzaklaşma eğiliminin alana hakim olduğunu ve bunun da kadın çalışmalarını olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Bu eleştiri ve eksiklerden yola çıkarak, son dönem akademik kadrolarının önünde Türkiye’ye özgü sorunlara yönelik sosyal sorumluluk taşıyan ve bireysel girişimlerin ötesine geçen araştırma hatlarını örnek gibi bir görev olduğu söylenebilir. Ne yazık ki ülkemizde artan şiddet olaylarına bağlı olarak öne çıkarılması gereken araştırma konularında birisi “şiddet”dir.

Türkiye’de kadına yönelik yaygın şiddet sorununa ve kadına yönelik şiddet alanyazınının 30 yılın üzerinde

bir geçmişi olmasına rağmen (Altınay ve Arat, 2008), yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır (Akadlı Ergöçmen, Üner ve Kurtuluş Yiğit, 2009; Page ve İnce, 2008). Türkiye’de aile içi şiddet konusunda deneysel araştırma yapılmadığı gibi (Sakallı-Uğurlu ve Ulu, 2003), yapılan araştırmalar da betimleyici nitelikte bulgular dışında çok fazla bilgi üretmemektedir. Önceki bölümlerde özetlenen ulusal çalışmalara bakıldığında çoğunun cinsiyeti bireysel farklılıklar açısından inceleyen biyomedikal alanda yapıldığı (Bolak Boratav, 2011) ve sıklıkla kadına yönelik şiddetin yaygınlığının ve ilişkili parametrelerin belirlenmesi amacı taşıdığı görülmektedir. Oysa katılımcı beyanına dayanan araştırmalar romantik ilişkilerde yaşanan şiddet olaylarına sınırlı bir bakış açısı sağlayabilmekte, konunun günlük çalışmaları (diary studies), deneysel araştırmalar gibi daha zengin bir yöntem yelpazesinde incelenmesi gerekmektedir (Bartholomew, Cobb ve Dutton, 2014).

Ashında uluslararası düzlemde de kadına yönelik şiddet alanyazınında büyük eksikler bulunmaktadır ve bunlar Türkiye’de yürütülecek çalışmalara bir çerçeve sağlayabilir. Örneğin, uluslararası psikolojide istismara uğrayan kadınlara yönelik psikososyal müdahalelerin etkililiğini inceleyen araştırma sayısı oldukça azdır. Şiddet görmüş veya görmekte olan kadınlara yönelik müdahale programlarının incelendiği kimi derleme yazılarında yazarların bu programların etkililiğine ilişkin ulaşabildiği araştırma sayısı onlu rakamlarla sınırlı olup, rapor ettikleri bu araştırmaların bir kısmı da güncellikten uzaktır (örn, Abel, 2000; Jonker, Sijbrandij, van Lujtelaar, Cuijpers ve Wolf, 2014; Ramsay, Rivas ve Feder, 2005). Hatta 2015 yılı içerisinde Kadın Sağlığı Dergisi (Journal of Women’s Health) yakın ilişkilerinde şiddet gören kadınların belirlenmesi süreci ve bu kadınlara yönelik danışmanlık uygulamaları konusunda özel bir sayı yayınlamış (Noursi, Begg, Lee ve Clayton, 2015), bu sayıda görgül araştırmalara olan yakıcı ihtiyaç dile getirilmiştir (Ghandour, Campbell, Faan ve Lyod, 2015). Şiddetin önlenmesi ve tedavisinde bireysel ve çevresel faktörleri bir arada ele alan yeni ve karmaşık modeller geliştirilmeye başlansa da bu yaklaşımlar henüz yolun başındadır (Bartholomew ve ark., 2014). Bir şiddet türü olan ve şiddet içerikli romantik ilişkilerdeki dinamiklerin anlaşılmasında temel belirleyenlerden olan psikolojik şiddet yeterince çalışılmamış, hatta henüz tanımı tam olarak yapılmamıştır (Winstok ve Sowan-Basheer, 2015). Psikolojik şiddetin benlik saygısı, benlik belirginliği gibi değişkenlerle ilişkisi şiddet içeren ilişkilerin sürdürülmesi ve sonlandırılması süreçlerinin daha iyi anlaşılmasında değerli katkılar sunabilir. Benzer şekilde, aynı-cinsiyet ilişkilerinde yaşanan şiddet ve kadının erkeğe uyguladığı şiddet, romantik ilişkilerde toplumsal cinsiyetin nasıl bir rol oynadığına ışık tutabilecek bir öneme sahip olsa da, alanda çok az çalışılmaktadır

(Bartholomew ve ark., 2014). Yöntemsel bir sorun olarak, alanda kullanılan uluslararası ölçeklerin saldırgan sosyal bağlamına ya da mağdurun sağlığı üzerindeki etkilerine ilişkin maddelerin eklenmesi ile geliştirilmeye (White, Koss ve Kazdin, 2011) ve kültürel farklılıklara göre özgün davranış örnekleri ile zenginleştirilmeye ihtiyacı vardır. Ayrıca, psikiyatrik tanılama için kadına yönelik şiddetin karakteristik özelliklerini kapsayan yarı yapılandırılmış ya da yapılandırılmış görüşmelerin geliştirilmesi de gerekmektedir (White ve ark., 2011).

Erkeğin yaşamın başka alanlarında yitirdiği gücünü geri kazanmak için şiddete başvurduğu sıklıkla dile getirilen bir varsayımdır. Taylor, Nair ve Braham’ın (2013) erkek sosyalleşme süreci ve dezavantajlı sosyal gruplar konusunda yaptıkları meta-analiz bu varsayımı destekler nitelikte sonuçlar çıkarmıştır. Buna göre, tarihsel olarak dezavantajlı olan sosyal grupların üyesi olan erkeklerin sıklıkla daha olumsuz içerikte bir toplumsal cinsiyet sosyalleşmesinden geçtiği ve bu tür kültürel dokularda şiddetin sıklıkla erkekliğin kaynaklarından biri olarak tarif edildiği görülmüştür. Ancak, toplumsal cinsiyet sosyalleşmesi ile sistematik ırkçılığa maruz kalma arasındaki ilişkinin hala derinlemesine incelenmeye ihtiyacı bulunmaktadır (Kilmartin ve McDermott, 2016). Saldırganlık konusunda en bilinen psikolojik kuramlardan olan ve bireysel ve durumsal düzeydeki değişkenleri bir arada inceleyen Genel Saldırganlık Modeli (Anderson ve Bushman, 2002) henüz erkek saldırganlığını anlamak için etkin şekilde kullanılmamış, özellikle cinsiyetçi geleneksel erkeklik anlayışının kadına yönelik şiddet ile ilişkisi Genel Saldırganlık Modeli çerçevesinde henüz tartışılmamıştır. Oysa erkeklerin cinsiyetçi geleneksel erkeklik ideolojilerine bağlılığı bireysel düzeydeki değişkenler içinde merkezi bir yere sahip gibi görünmektedir. Ben3 kuramı (I3 theory) saldırganlığın altında yatan kışkırtıcı tetikleyicileri, sevk edici güçleri ve baskılayıcı etkenleri incelemektedir. Reddedilmek, terk edilmek gibi tetikleyiciler ile narsizm, düşmanlık gibi sevk edici güçler kadına yönelik şiddet alanyazınında sıklıkla çalışılsa da empati, benlik kontrolü gibi baskılayıcı etkenler yeterince çalışılmamıştır (Kilmartin ve McDermott, 2016). Gelişim psikolojisi, pozitif psikoloji, klinik psikoloji ve travma psikolojisinde anahtar bir kavram olan “dirençlilik” (resilience) psikolojide güncel şiddet araştırmaları açısından da ilgi çekici bir konu olmaya başlamıştır (Sabina ve Banyard, 2015). Kişilerarası ilişkilerde temel kuramlardan biri olan Bağlanma Kuramı, güvensiz bağlanma çerçevesinde yine romantik ilişkilerde şiddet olgusuna kimi açıklamalar getirme potansiyeli taşımaktadır (Kilmartin ve McDermott, 2016). Ayrıca, kadına yönelik şiddetin ahlaki süreçlerle ilişkisi yeterince incelenmemiş, sadece cinsel taciz gibi kimi şiddet türlerini ahlaki dışlama (moral exclusion) kavramı çerçevesinde inceleyen sınırlı sayıda araştırma yapılmış-

tır (bkz., O’Leary-Kelly ve Bowes-Sperry, 2001).

Görüldüğü üzere kadına şiddet konusunda psikolojinin cevaplama gereken sorular zengin bir yelpazeye sahiptir. Ancak ulusal kadın çalışmaları uluslararası alanda tarif edilmiş eksikleri tamamlama hedefinin ötesine geçmeli, şiddetin en yaygın gözlemlendiği ülkelerden biri olarak yol gösterici bir nitelik kazanmalıdır. Çünkü ülkemiz giderek “bir şiddet laboratuvarına” dönüşürken bunu durduracak mücadele yine bu laboratuvarıda yapılacak bilimsel araştırmalardan güç alacaktır.

Kaynaklar

- Abel, E. M. (2000). Psychological treatments for battered women: A review of empirical research. *Research on Social Work Practice, 10*(1), 55-77.
- Adana, F., Arslantaş, H., Ergin, F., Biçer, N., Kıranşal, N. ve Şahin, S. (2011). Views of male university students about social gender roles: An example from East of Turkey. *Journal of Family Violence, 26*, 519-526.
- Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube Müdürlüğü (2014). *2013 yılında meydana gelen aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet ve çocuk suçlarının değerlendirilmesi*. T.C. İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı, Ankara. http://www.jandarma.gov.tr/asayis/Aile_Cocuk/aile_ici_siddet_2013.pdf
- Akadlı Ergöçmen, B., Türkyılmaz, A. S. ve Abbasoğlu Özgören, A. (2015). Kadına yönelik şiddetle mücadele yöntemleri. *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması* içinde (149-174). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- Akadlı Ergöçmen, B., Üner, S., Abbasoğlu, A. ve Gökçen, C. (2009). Kadınların aile içi şiddetle mücadelesi. *Türkiye’de kadına yönelik şiddet* içinde (83-99). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- Akadlı Ergöçmen, B., Üner, S. ve Kurtuluş Yiğit, E. (2009). Giriş. *Türkiye’de kadına yönelik şiddet* içinde (19-24). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- Akpınar, O. (2013). Aile içi şiddete maruz kalan kadınlarda aile içi şiddetle başa çıkma özyeterliliği. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(39), 24-36.
- Akyüz, G., Kuğu, N., Doğan, O. ve Özdemir, L. (2002). Bir psikiyatri polikliniğine başvuran evli hastalarda aile içi şiddet, evlilik sorunları, başvuru yakınıması ve psikiyatrik tanı. *Yeni Symposium Dergisi, 40*(2), 41-48.
- Altınay, A. G. ve Arat, Y. (2008). *Türkiye’de kadına yönelik şiddet*. İstanbul: Punto Yayınları.
- Anderson, C. A. ve Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual Review of Psychology, 53*, 27-51.
- Arat, N. (1996). Women’s studies in Turkey. *Women’s Studies Quarterly, 24*(1/2), 400-411.
- Arat, Y. (2010). Religion, politics and gender equality in Turkey: Implications of a democratic paradox. *Third World Quarterly, 31*, 869-884.
- Arık, E. (2015). *Psikoloji bölümleri öğretim elemanları sayıları, kontenjanları, eğitim dilleri, program sayıları*. <http://akademi.enginarik.com/2015/12/psikoloji-bolumleri-ogretim-elemanlar.html>
- Arıkan, Ç. (1996). *Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Bilim Serisi 96.

- Atakay, C. (2014). Romantik yakın ilişkilerde şiddetin öncülleri. *Nesne Dergisi*, 2(3), 1-9.
- Avrupa Konseyi İstanbul Sözleşmesi (2011). http://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/uploads/istanbul_sozlesmesi.pdf
- Balci, Y. G. ve Ayranci, U. (2005). Physical violence against women: Evaluation of women assaulted by spouses. *Journal of Clinical Forensic Medicine*, 12, 258-263.
- Baran, A. G., Küttük, B. Ş. ve Maybek, D. (2012). Kadınların eşleri tarafından gördükleri şiddeti meşrulaştırmaları üzerine kamusal alanın etkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(2), 41-50.
- Bartholomew, K., Cobb, R. J. ve Dutton, D. G. (2014). Establishing and emerging perspectives on violence in intimate relationships. M. Mikulincer ve P. R. Shaver, (Ed.), *APA Handbook of personality and social psychology: Vol 3. Interpersonal relations* içinde (605-630). Washington DC: American Psychological Association.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995). *Aile içi şiddetin sebep ve sonuçları*. Ankara: Bizim Büro Basımevi. <http://www.aile.gov.tr>
- Berkem, G. (1992). İşçilerin ailede ve işyerinde toplumsal cinsiyete ilişkin tutumları arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 7(28), 24-32.
- Bianet (2016). *Kadınları kim, nerede, nasıl öldürdü: 5 yılın cinayet haritası*. <http://bianet.org/bianet/kadin/169494-kadınları-kim-nerede-nasil-oldurdu-5-yilin-cinayet-haritasi>
- Bilgili, N. ve Vural, G. (2011). Kadına yönelik şiddetin en ağır biçimi: Namus cinayetleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(1), 66-72.
- Bilican Gökçaya, V. (2011). Kadına yönelik ekonomik şiddet: Sivas ili (Cumhuriyet Üniversitesi) örneği. *Journal of World of Turks*, 3(3), 129-145.
- Birleşmiş Milletler (1993). *Kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması bildirgesi*. <http://www.un-documents.net/a48r104.htm>
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (2014). *Özet: 2014 İnsani gelişme raporu, İnsani ilerlemeyi sürdürmek: Kırılganlıkları azaltmak ve dayanıklılık oluşturmak*. Washington DC: Communications Development Incorporated.
- Bolak Boratav, H. (2006). Making sense of heterosexuality: An exploratory study of young heterosexual identities in Turkey. *Sex Roles*, 54, 213-225.
- Bolak Boratav, H. (2011). Searching for feminism in psychology in Turkey. R. Rutherford, R. Capdevila, U. Vindhya, ve I. Palmay, (Ed.), *Handbook of international feminisms: Perspectives on psychology, women, culture, and rights* içinde (17-36). New York: Springer.
- Bolak-Boratav, H. ve Çavdar, A. (2012). Sexual stereotypes and practices of university students in Turkey. *Archives of Sexual Behavior*, 41, 271-281.
- Brown, R. (2010). *Prejudice: Its social psychology* (2. baskı). Oxford: Wiley-Blackwell.
- Budak, G., Doğan, H. Z. ve Harlak, H. (1991). Çalışan kadınların sorunları: Bir toplumsal değişme araştırması. *Aile ve Toplum*, 1(1), 85-94.
- Caykoylu, A., İbiloglu, A. O., Taner, Y., Potas, N. ve Taner, E. (2011). The correlation of childhood physical abuse history and later abuse in a group of Turkish population. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(17), 3455-3475.
- Cengiz Özyurt, B. ve Deveci, A. (2011). Manisa'da kırsal bir bölgede 15-49 yaş evli kadınlarda depresif belirti yaygınlığı ve aile içi şiddetle ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(1), 10-16.
- Costin, F. ve Kaptanoğlu, C. (1993). Beliefs about rape and women's social roles: A Turkish replication. *European Journal of Social Psychology*, 23, 327-330.
- Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu, E. (2013). *Türkiye'de aile, iş ve toplumsal cinsiyet*. <http://kasau.ankara.edu.tr/files/2013/11/turkiyedeaileisvetoplumsalcinsiyetraporu2.pdf>
- Diner, C. ve Toktaş, Ş. (2010). Waves of feminism in Turkey: Kemalist, Islamist and Kurdish women's movements in an era of globalization. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 12(1), 41-57.
- Doğan, H. Z. ve Budak, G. (1984). Çalışan kadınların sorunları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 5(17), 8-13.
- Doğanavşargil, Ö. ve Vahip, I. (2007). Fiziksel eş şiddetini belirlemede klinik görüşme yöntemi. *Klinik Psikiyatri*, 10, 125-136.
- Doyran, A. (1996). Şiddet, erkekler dünyası ve toplumsal kurgular. *Evdeki terör: Kadına yönelik şiddet* içinde (72-82). Mor Çatı Yayınları. <https://www.morcati.org.tr/tr/yayinlarimiz/izleme-raporlari>
- Dökmen, Z. Y. (1997). Çalışma, cinsiyet ve cinsiyet rolleri ile evişleri ve depresyon ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 12(39), 39-56.
- Dökmen, Z. Y. (2003). Çalışma durumları farklı üç grupta ruh sağlığı, kontrol odağı inancı ve cinsiyet rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 111-124.
- Dökmen, Z. Y. (2015). *Toplumsal cinsiyet: Sosyal psikolojik açıklamalar* (6. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dönmez, G., Şimşek, H. ve Günay, T. (2012). Evli erkeklerde eşlerine yönelik şiddet ve ilişkili etmenler. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 10(3), 151-159.
- Erbek, E., Eradamlar, N., Beştepe, E., Akar, H. ve Alpkın, L. (2004). Kadına yönelik fiziksel ve cinsel şiddet: Üç grup evli çiftte karşılaştırmalı bir çalışma. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 18, 72-81.
- Ergönen, A. T., Özdemir, H. M., Can, İ. Ö., Sönmez, E., Salaçin, S., Berberoğlu, E. ve Demir, N. (2009). Domestic violence on pregnant women in Turkey. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 16, 125-129.
- Eryurt, M. A. ve Çağatay Seçkiner, P. (2015). Kadına yönelik şiddetin sonuçları. *Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması* içinde (125-145). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- Fabiano, P. M., Perkins, H. W., Berkowitz, A., Linkenbach, J. ve Stark, C. (2003). Engaging men as social justice allies in ending violence against women: Evidence for a social norms approach. *Journal of American College Health*, 52(3), 105-112.
- Fiske, S. T. ve Stevens, L. E. (1998). What's so special about sex? Gender stereotyping and discrimination. B. McVicker Clinchy ve J. K. Norem, (Ed.), *The gender and psychology reader* içinde (505-522). New York: New York University Press.
- Gezici, M. ve Güvenç, G. (2003). Çalışan kadınların ve ev kadınlarının benlik-algısı ve benlik-kurgusu açısından karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51), 1-14.
- Ghandour, R. M., Campbell, J. C., Faan, R. N. ve Lyod, J. (2015). Screening and counseling for intimate partner violence: A vision for the future. *Journal of Women's Health*, 24(1), 57-61.
- Glick P. ve Fiske, S. T. (1997). Hostile and benevolent sexism: Measuring ambivalent sexist attitudes toward women. *Psychology of Women Quarterly*, 21, 119-135.
- Gölge, Z. B., Gökdoğan, M., Göktürk, G., Safran, N., Çöloğlu, S. ve Yavuz, M. F. (2000). Aile içi şiddet: Eşlerarası iliş-

- kiler. *IV. Adli Bilimler Kongresi*, Mayıs, İstanbul.
- Gölge, Z. B. ve Yavuz, M. F. (2007). Cinsel saldırı olgularının suç motivasyonuna göre sınıflandırılması. *Adli Tıp Dergisi*, 21(2), 11-19.
- Gölge, Z. B., Yavuz, M. F., Müderrioğlu, S. ve Yavuz, M. S. (2003). Turkish university students' attitudes toward rape. *Sex Roles*, 49(11/12), 653-661.
- Göregenli, M. (2004, Eylül). Şiddet ve işkencenin meşrulaştırılması sürecinin sosyal psikolojik arka planı. *XIII. Ulusal Psikoloji Kongresi*, Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Göregenli, M. (2012). Temel kavramlar: Önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık. K. Çayır ve M. A. Ceyhan, (Ed.), *Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar* içinde (17-29). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Göregenli, M. (2013). Ayrımcılığın meşrulaştırılması. M. Çınar, (Ed.), *Medya ve nefret söylemi: Kavramlar, mecralar, tartışmalar* içinde (39-56). İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Gracia, E. ve Herrero, J. (2007). Perceived neighborhood social disorder and attitudes toward reporting domestic violence against women. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(6), 737-752.
- Gülçür, L. (1999). A study on domestic violence and sexual abuse in Ankara, Turkey. *Women for women's human rights reports No.4* içinde (1-22). http://www.kadinininsanhaklari.org/static/yayin/makale-rapor/3_7.pdf
- Güleç, H., Topaloğlu, M., Ünsal, D. ve Altıntaş, M. (2012). Bir kısır döngü olarak şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1), 112-137.
- Güler, N., Tel, H. ve Özkan Tuncay, F. (2005). Kadının aile içinde yaşanan şiddete bakışı. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 27(2), 51-56.
- Günay, G. ve Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 157-171.
- Hancıoğlu, A. ve Akadlı Ergöçmen, B. (2004). *Turkey: Demographic and health survey 2003*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. <http://www.hipshacetpe.edu.tr/tsna2003/analizrapor.shtml>
- Heise, L. L. (1998). Violence against women: An integrated, ecological framework. *Violence Against Women*, 4, 262-290.
- Hıdıroğlu, S., Topuzoğlu, A., Ay, P. ve Karavuş, M. (2006). Kadın ve çocuklara karşı fiziksel şiddeti etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi: İstanbul’da sağlık ocağı tabanlı bir çalışma. *New Symposium Journal*, 44(4), 196-202.
- Işık, R. ve Sakallı-Uğurlu, N. (2009). Namusa ve namus adına kadına uygulanan şiddete ilişkin tutumlar ölçeklerinin öğrenci örnekleriyle geliştirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(24), 16-24.
- İbiloğlu, A. O. (2012). Aile içi şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(2), 204-222.
- İçli, T. G. (1994). Aile içi şiddet: Ankara-İstanbul ve İzmir örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(1-2), 7-20.
- İlkkaracan, P. (1996). Uluslararası stratejilere bir bakış. *Sıcak yuva masalı: Aile içi şiddet ve cinsel taciz* içinde (56-101). İstanbul: Metis Yayınları.
- İlkkaracan, P. (1998a). Doğu Anadolu’da kadın ve aile. *Bilanço 98: 75 yılda kadınlar ve erkekler* içinde (173-192). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İlkkaracan, P. (1998b). 1990’lar Türkiye’sinde kadın ve göç. *Bilanço 98: 75 yılda kadınlar ve erkekler* içinde (305-322). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İlkkaracan, P. (1998c). Kentli kadınlar ve çalışma yaşamı. *Bilanço 98: 75 yılda kadınlar ve erkekler* içinde (285-302). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İlkkaracan, P. (2001). Islam and women’s sexuality: A research report from Turkey. M. Hunt, P. B. Jung ve R. Balakrishnan, (Ed.), *Good sex: Feminist perspectives from the world’s religions* içinde (1-11). New Jersey: Rutgers University Press.
- İmamoğlu, E. O. (1991). Aile içinde kadın-erkek rolleri. *Türk aile ansiklopedisi Cilt 3* içinde (832-835). T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara: Türk Yazarlar Birliği Vakfı.
- İmamoğlu, E. O. (1993). Değişen dünyada değişen aile-içi roller. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1, 58-68.
- İmamoğlu, E. O. ve Yasak-Gültekin, Y. (1993). Gazetelerde kadının ve erkeğin temsil edilişi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 8(29), 23-30.
- İnceoğlu, Y. ve Kar, A. (2010). *Dişilik, güzellik ve şiddet sarmalında kadın ve bedeni*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Jacobson, N. S., Gottman, J. M., Gortner, E., Berns, S. ve Shortt, J. W. (1996). Psychological factors in the longitudinal course of battering: When do the couples split up? When does the abuse decrease? *Violence and Victims*, 11(4), 371-392.
- Jansen, H. A. F. M., Yüksel, İ. ve Çağatay, P. (2009). Kadına yönelik şiddetin yaygınlığı. *Türkiye’de kadına yönelik şiddet* içinde (45-69). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- Jonker, I. E., Sijbrandij, M., van Lujtelaar, M. J. A., Cuijpers, P. ve Wolf, J. R. L. M. (2014). The effectiveness of interventions during and after residence in women’s shelters: A meta-analysis. *European Journal of Public Health*, 25(1), 15-19.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). *Çocuğun değeri: Türkiye’de değerler ve doğurganlık*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1993). Türkiye’de aile kültürü. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1, 49-57.
- Kagitcibas, C. ve Ataca, B. (2005). Value of children and family change: A three decade portrait from Turkey. *Applied Psychology: International Review*, 54, 317-337.
- Kandemirci, D. ve Kağnıcı, D. Y. (2014). Kadına yönelik aile içi şiddetle baş etme: Çok boyutlu bir inceleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(33), 1-12.
- Kandiyoti, D. (2010). Gender and women’s studies in Turkey: A moment for reflection. *New Perspectives on Turkey*, 43, 165-176.
- Karal, D. ve Aydemir, D. (2012). *Türkiye’de kadına yönelik şiddet: USAK Rapor 12-01*. Ankara: USAK Yayınları.
- Karınca, E. (2011). *Sorularla kadına yönelik aile içi şiddet*. Ankara Barosu, Ankara: Afşaroğlu Matbaası.
- Keşir-Savoly, D., Ulaş, Ö. ve Demirtaş-Zorbaz, S. (2014). Üniversite öğrencilerinin çiftler arası şiddeti kabul düzeylerinin etkileyen Etmenler. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5(42), 173-183.
- Kilmartin, C. ve McDermott, R. C. (2016). Violence and masculinities. R. C. Wong ve Y. Joel, (Ed.), *APA Handbook of men and masculinities* içinde (615-636). Washington DC: American Psychological Association.
- Kocacık, F. ve Çağlayandere, M. (2009). Ailede kadına yönelik şiddet: Denizli ili örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 24-43.
- Kocacık, F., Kutlar, A. ve Erselcan, F. (2007). Domestic violence against women: A field study in Turkey. *The Social Science Journal*, 44, 698-720.
- Kocacık, F. ve Gökkaya, V. B. (2005). Türkiye’de çalışan kadınlar ve sorunları. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari*

- Bilimler Dergisi*, 6(1), 195-219.
- Kocacik, F. ve Dogan, O. (2006). Domestic violence against women in Sivas, Turkey: Survey study. *Croatian Medical Journal*, 47, 742-749.
- Kodan Çetinkaya, S. (2013). Üniversite öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 1(2), 21-43.
- Koray, M. (1992). Çalışma yaşamında kadın gerçekleri. *Amme İdaresi Dergisi*, 25(1), 93-122.
- Korkut-Owen, F. ve Owen, D. W. (2008). *Kadına yönelik aile içi şiddet*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Dumat Ofset. <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/yayinlar/kitaplar>
- Körükçü, Ö., Öztunalı Kayır, G. ve Kukulu, K. (2012). Kadına yönelik şiddetin sonlanmasında erkek işbirliği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(3), 396-413.
- KSGM (2009). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet*. <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/yayinlar/kitaplar>
- Lichter, E. L. ve McCloskey, L. A. (2004). The effects of childhood exposure to marital violence on adolescent gender-role beliefs and dating violence. *Psychology of Women Quarterly*, 28, 344-357.
- Mayda, A. S. ve Akkuş, D. (2003). Ev kadınlarına yönelik aile içi şiddet. *Sağlık ve Toplum*, 13(4), 51-58.
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı (1996). *Evdeki terör: Kadına yönelik şiddet*. İstanbul: Mor Çatı Yayınları. <https://www.morcati.org.tr/tr/yayinlarimiz/izleme-raporlari>
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı (2008). *Erkek şiddetine karşı kadın dayanışması*. İstanbul: Mor Çatı Yayınları. <https://www.morcati.org.tr/tr/yayinlarimiz/izleme-raporlari>
- Müftüler-Bac, M. (1999). Turkish women’s predicament. *Women’s Studies International Forum*, 22(3), 303-315.
- Naçar, M., Baykan, Z., Poyrazoğlu, S. ve Çetinkaya, F. (2009). Kayseri ilinde iki sağlık ocağı bölgesinde kadına yönelik aile içi şiddet. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(2), 131-138.
- Noursi, S., Begg, L., Lee, N. ve Clayton, J. A. (2015). *Journal of Women’s Health*, 24(1), 49-50.
- O’Leary-Kelly, A. M. ve Bowes-Sperry, L. (2001). Sexual harassment as unethical behavior: The role of moral intensity. *Human Resource Management Review*, 11, 73-92.
- O’Neil, (2008). Summarizing 25 years of research on men’s gender role conflict using the Gender Role Conflict Scale: New research paradigms and clinical implications. *Counseling Psychologist*, 36, 358-445.
- Oral, E. A., Binici, S. A., Büyükçelik, D. ve Yazar, H. Ö. (1997). Kriz olgularında aile içinde yaşanan şiddet. *Kriz Dergisi*, 5(2), 115-121.
- Ortabag, T., Ozdemir, S., Bebis, H. ve Ceylan, S. (2014). Perspectives of young adult men regarding violence against women: A cross-sectional study from Turkey. *Journal of Family Violence*, 29, 665-674.
- Ovadia, S. (1996). Egemen kültüre somut karşı çıkışlar: Mor çatı. *Evdeki terör: Kadına yönelik şiddet* içinde (113-116). İstanbul: Mor Çatı Yayınları. <https://www.morcati.org.tr/tr/yayinlarimiz/izleme-raporlari>
- Öyekçin, D. G., Yetim, D. ve Şahin, E. M. (2012). Kadına yönelik farklı eş şiddeti tiplerini etkileyen psikososyal faktörler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23(2), 75-81.
- Öztunalı Kayır, G. (1996). Kadınlar ve psikolojik şiddet. *Evdeki terör: Kadına yönelik şiddet* içinde (93-95). İstanbul: Mor Çatı Yayınları. <https://www.morcati.org.tr/tr/yayinlarimiz/izleme-raporlari>
- Page, A. Z. ve Ince, M. (2008). Aile içi şiddet konusunda bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 81-94.
- Parla, A. (1996). Anlatılar, duvarlar ve direniş sesleri: Aykırı bir mekan olarak Mor Çatı. *Evdeki terör: Kadına yönelik şiddet* içinde (53-65). İstanbul: Mor Çatı Yayınları. <https://www.morcati.org.tr/tr/yayinlarimiz/izleme-raporlari>
- Ramsay, J., Rivas, C. ve Feder, G. (2005). *Interventions to reduce violence and promote the physical and psychosocial well-being of women who experience partner violence: A systematic review of controlled evaluations*. London: UK Department of Health.
- Reitzel-Jaffe, D. ve Wolfe, D. A. (2001). Predictors of relationship abuse among young men. *Journal of Interpersonal Violence*, 16, 99-115.
- Sabina, C. ve Banyard, V. (2015). Moving toward well-being: The role of protective factors in violence research. *Psychology of Violence*, 5(4), 337-342.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2002). Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(49), 47-58.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2003). Cinsiyetçilik: Kadınlara ve erkeklerle ilişkin tutumlar ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Kuramı. *Türk Psikoloji Yazıları*, 6(11), 1-20.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2008). Erkeklerle İlişkin Çelişik Duygular Ölçeği’nin Türkçe’ye Uyarlanması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), 1-11.
- Sakallı-Uğurlu, N. ve Akbaş, G. (2013). Namus kültürlerinde “Namus” ve Namus adına kadına şiddet”: Sosyal psikolojik açıklamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16(32), 76-91.
- Sakallı-Uğurlu, N. ve Glick, P. (2003). Ambivalent sexism and attitudes toward women who engage in premarital sex in Turkey. *The Journal of Sex Research*, 40(3), 296-302.
- Sakallı-Uğurlu, N. ve Ulu, S. (2003). Evlilikte kadına yönelik şiddete ilişkin tutumlar: Çelişik duygulu cinsiyetçilik, yaş, eğitim ve gelir düzeyinin etkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 6(11-12), 53-65.
- Sallan Gül, S. (2013). The role of the state in protecting women against domestic violence and women’s shelters in Turkey. *Women’s Studies International Forum*, 38, 107-116.
- Savas, N. ve Agrıdag, G. (2011). The relationship between women’s mental health and domestic violence in semi-rural areas: A study in Turkey. *Asia-Pacific Journal of Public Health*, 23(3), 399-407.
- Sev’er, A. ve Yurdakul, G. (2001). Culture of honor, culture of change: A feminist analysis of honor killings in rural Turkey. *Violence Against Women*, 7(9), 964-998.
- Sigal, J., Gibbs, M. S., Goodrich, C., Rashid, T., Anjum, A., Hsu, D. ve et.al. (2005). Cross-cultural reactions to academic sexual harassment: Effects of individualist vs. collectivist culture and gender of participants. *Sex Roles*, 52, 201-215.
- Swim, J. K. ve Cohen, L. L. (1997). Overt, covert, and subtle sexism. *Psychology of Women Quarterly*, 21, 103-118.
- Şahin, E. M., Yetim, D. ve Öyekçin, D. G. (2012). Edirne’de kadına yönelik eş şiddeti yaygınlığı ve kadınların şiddete karşı tutumları. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 34, 23-32.
- Taylor, N., Nair, R. ve Braham, L. (2013). Perpetrator and victim perceptions of perpetrator’s masculinity as a risk factor for violence: A meta-ethnography synthesis. *Aggression and Violent Behavior*, 18, 774-783.
- TBMM (1993). *Birleşmiş Milletler CEDAW Komitesine sunmak üzere hazırlanan rapor: İkinci ve üçüncü birleştirilmiş periyodik Türkiye raporu*. Ankara. https://www.tbmm.gov.tr/komisyone/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/ulke_raporlari/CEDAW%20Komite%20si%20verilen%20T%C3%99CRK%20B0YE%20

- RAPORU%20%20ve%203.%20d%C3%B6nem.pdf
TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (2011). *Kadına ve aile bireylerine yönelik şiddet inceleme raporu*. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2012/raporlar/29_05_2012.pdf
- Tezcan, S. ve Tunçkanat, H. (2009, Ekim). Kadına yönelik aile içi şiddetin kadınların fiziksel ve ruhsal sağlığı açısından değerlendirilmesi. *VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı* içinde (849-861). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Tezcan, S., Yavuz, S. ve Tunçkanat, H. (2009). Kadına yönelik şiddet ve sağlık sonuçları. *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet* içinde (71-82). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- Tiffit, L. L. (1993). *Battering of women: The failure of intervention and the case for prevention*. Boulder, CO: Westview Press.
- Tokuç, B., Ekuclu, G. ve Avcioglu, S. (2010). Domestic violence against married women in Edirne. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(5), 832-847.
- Tuzcu, A. ve Ilgaz, A. (2015). Göçün kadın ruh sağlığı üzerine etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(1), 56-67.
- United Nations System (2013). *International migration and development: Contributions and recommendations of the international system*. <https://www.unsceb.org/content/inter-national-migration-and-development>
- Uskul, A. K., Cross, S. E., Sunbay, Z., Gercek-Swing, B. ve Ataca, B. (2012). Honor Bound: The cultural construction of honor in Turkey and the Northern United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 43(7), 1131-1151.
- Üner, S. (2008). *Toplumsal cinsiyet eşitliği*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Dumat Ofset. <http://kadinstatusu.aile.gov.tr/yayinlar/kitaplar>
- Vahip, I. (2002). Evdeki şiddet ve gelişimsel boyutu: Farklı bir açıdan bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13(4), 312-319.
- Vahip, I. ve Doğanavşargil, Ö. (2006). Aile içi fiziksel şiddet ve kadın hastalarımız. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(2), 107-114.
- White, J. W., Koss, M. P. ve Kazdin, A. E. (2011). Conclusions and next steps. J. W. White, M. P. Koss ve A. E. Kazdin, (Ed.), *Violence against women and children, Vol. 1: Mapping the terrain* içinde (287-310). Washington DC: American Psychological Association.
- WHO (2013). *Global and regional estimates of violence against women: Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual assault*. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85239/1/9789241564625_eng.pdf?ua=1
- Winstok, Z. ve Sowan-Basheer, W. (2015). Does psychological violence contribute to partner violence research? A historical, conceptual and critical review. *Aggression and Violent Behavior*, 21, 5-16.
- World Economic Forum (2015). *The global gender gap report 2015 (10. yıldönümü baskısı)*. Switzerland: World Economic Forum.
- Yıldırım, A. (1998). *Sradan şiddet: Kadına ve çocuğa yönelik şiddetin toplumsal kaynakları*. İstanbul: Boyut Kitapları.
- Yıldırım Güneri, F. (1996). Aile içinde kadına yöneltilen şiddet. *Evdaki terör: Kadına yönelik şiddet* içinde (87-92). İstanbul: Mor Çatı Yayınları. <https://www.morcati.org.tr/yayinlarimiz/izleme-raporlari>
- Yüksel, Ş. (1996). Kadınların kendilerini şiddetten koruması neden zor? *Evdaki terör: Kadına yönelik şiddet* içinde (96-112). İstanbul: Mor Çatı Yayınları. <https://www.morcati.org.tr/yayinlarimiz/izleme-raporlari>
- Yüksel, İ., Akadlı Ergöçmen, B. ve Çağatay, P. (2009). Kadının statüsü. *Türkiye nüfus ve sağlık araştırması* içinde (189-122). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi.
- Yüksel-Kaptanoğlu, İ. ve Çavlin, A. (2015). Kadına yönelik şiddet yaygınlığı. *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması* içinde (81-122). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- Yüksel-Kaptanoğlu, İ., Çavlin, A. ve Akadlı Göçmen, B. (2014). Women’s satus. *Turkey: Demographic and health survey 2013* içinde (177-192). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.
- Yüksel-Kaptanoğlu, İ. ve Tarım, Ş. A. (2015). Giriş. *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması* içinde (31-40). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.

Summary

Violence against Women and the Past and Present of Women's Studies in Turkey: A Call for Psychological Research

İnci Boyacıoğlu

Dokuz Eylül University

Violence against women in Turkey has increased dramatically in the past decade. The proportion of women with injuries due to intimate partner violence increased by 36% from 2012 to 2013 (Jansen et al., 2009). The number of woman murders increased by %1400 from 2002 to 2009, according to the women organizations approximately 1500 women were murdered by a family member in 2010 (TBMM, 2011), and at least 1134 women were murdered between 2010 and 2015 (Bianet, 2016). In order to end violence against women, we need to address its root and structural causes through systematic scientific research.

The Prevalence of Violence against Women in Turkey

Although there has been a strong body of research on the prevalence of violence against women in Turkey, some methodological problems raised questions about the reliability of the studies (İbiloğlu, 2012). Non-standardized and/or single-item measures of violence against women have influenced the results of the studies. Moreover, unwillingness of the women to answer private questions including their family life is also a big problem for researchers (Kocacık & Dogan, 2006). Nevertheless, research has shown that violence against women is pervasive all over Turkey (see Table 1). The findings from a recent reliable research based on a large and representative sample are striking: (a) Overall, 35.5% of women in Turkey have experienced physical violence, (b) 12% of women have been sexually assaulted, (c) 30% of women have been subjected to economic violence (d) 43.9% of women experienced psychological abuse (Yüksel-Kaptanoğlu & Çavlin, 2015).

Causes of Violence against Women in Turkey

Heise's (1998) Ecological Model serves as a framework for understanding and preventing violence against women (Kandemirci & Kağnıcı, 2014; Kocacık et al., 2007; Korkut-Owen & Owen, 2008; Page & İnce, 2008). The model conceptualized the personal, relational and

sociocultural factors related to violence against women in four different levels including individual, relationship, community, and society.

Demographic Variables. National studies indicated that the age (Dönmez et al., 2012; Kocacık et al., 2007; Yüksel-Kaptanoğlu & Çavlin, 2015), education level (Akyüz et al., 2002; Altınay & Arat, 2008; Balci & Ayrancı, 2005; Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995; Bilican Gökkaya, 2011; İçli, 1994; İlkaracan, 1998a; Jansen et al., 2009; Kocacık & Dogan, 2006; Kocacık et al., 2007; Mayda & Akkuş, 2003; Şahin et al., 2012; Yüksel-Kaptanoğlu & Çavlin, 2015), marital status (Jansen et al., 2009; Yüksel-Kaptanoğlu & Çavlin, 2015), occupational status (Dönmez et al., 2012; İçli, 1994; Kocacık & Dogan, 2006; Naçar et al., 2009; Tokuç et al., 2010), income level (Akyüz et al., 2002; Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995; Erbek et al., 2004; Jansen et al., 2009; Kocacık & Dogan, 2006; Yüksel-Kaptanoğlu & Çavlin, 2015), marriage age (Mor Çatı, 1996; Şahin et al., 2012; Yüksel-Kaptanoğlu & Çavlin, 2015) of victim and/or perpetrator, the type of marriage such as arranged marriages, runaway match, polygamy (Altınay & Arat, 2008; İlkaracan, 1998a; Şahin et al., 2012; Öyekçin et al., 2012; Tokuç et al., 2010), pregnancy history (Dönmez et al., 2012), and the number of family members (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995; Kocacık et al., 2007; Tokuç et al., 2010) are related to the type and/or the degree of violence against women. All together these results suggest that youthful marriages, arranged marriages, runaway matches, first years of marriage, unintended pregnancy, high number of family members, low level of schooling, having low level of income and being unemployed for men, being separated or divorced and having higher level of income compared to partner for women are risk factors for violence against women. It should be noted that these factors facilitate violence against women or provide opportunities for violent behaviors, but they do not cause violence against women (Yıldırım Güneri, 1996).

Table 1. The Proportion of Women Who Have Experienced Intimate Partner Violence at Least Once During Their Lifetime in Turkey

Reference	Sample	Physical Violence	Sexual Violence	Economic Violence	Verbal Violence	Psychological/Emotional Violence
Violence	Turkey, 12 cities, 3140 women ^a , interviews with 525 women who had experienced violence ^b	%29.59 ^a %78.9 ^b	- %9.1 ^b	- %17.5 ^b	%52.47 ^a %84.0 ^b	- %29.3 ^b
İlkkaracan, 1998a	The East and Southeast of Turkey, 599 women	%57.9	%51.9	-	%76.7	%56.6
Gülçür, 1999	Ankara, 155 women	%39	%15.7	%5.2	-	%89
Akyüz et al., 2002	Cumhuriyet University, The Faculty of Medicine, Psychiatry Polyclinic, 300 married women	%57	%30.7	%32	%29.3	%36
Mayda & Akkuş, 2003	Bolu, 116 housewives	%41.4	%8.6	-	-	%25.9
Güler et al., 2005	Sivas, 162 housewives	%40.7	-	-	-	-
Hidroğlu et al., 2006	İstanbul, Ümraniye, Health Center, 146 women	%40.4	-	-	-	-
Kocacik & Dogan, 2006	Sivas, 583 women	%38.3	%7.9	-	%53.8	-
Vahip & Doğanavşargil, 2006	Izmir, Ege University, Psychiatry Polyclinic, 100 married women	%62	-	-	-	-
Altunay & Arat, 2008	56 cities, 1800 women	%34	%14	%36	-	-
KSGM, 2009	Turkey, 51 cities, 24048 houses, 12795 women	%39	%15	%23	-	%44
Kocacik & Çağlayandere, 2009	Denizli, 593 women	%15	-	-	%51.8	-
Naçar et al., 2009	Kayseri, Health Center, 355 women	%26.5	%4.5	%12.7	%32.4	%23.1
Cengiz Özyurt & Deveci, 2011	Manisa, Health Center, 225 women	%48	%11	-	%49	-
Bilican Gökçaya, 2011	Sivas Cumhuriyet University staff, 154 women	%9.1	%4.5	%13.6	-	%51.3
Öyekçin et al., 2012	Edirne city center, 306 women	%30.4	%6.3	%19.3	-	%54.6
Yüksel-Kaptanoğlu & Çavlin, 2015	Turkey, 12 regions, 11247 houses, 7462 women	%35.5	%12	%30	-	%43.9

Alcohol and Substance Use. It is commonly accepted that alcohol and substance use are related to violence against women (e.g., Balci & Ayranci, 2005; Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995; Dönmez et al., 2012; İçli, 1994; Ortabag et al., 2014; Şahin et al., 2012; Vahip & Doğanavşargil, 2006). However, the results from a population-based study on 7462 women indicated that there is no significant relationship between alcohol use of men and violence against women (Yüksel-Kaptanoğlu & Çavlin, 2015).

Personality. A line of research on violence against women has investigated the personality correlates of abused women and domestically violent men. However, the explanations that focused on personality traits and

profiles lead to “women-blaming” explanations (Tifft, 1993) and could not provide a comprehensive picture of the violence against women (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995). Therefore, these approaches are no longer popular in the field of research on violent against women.

Childhood Abuse. Childhood abuse generally increases the risk of becoming either a perpetrator or a victim of domestic violence (Güleç et al., 2012; Hidroğlu et al., 2006; Kocacik & Dogan, 2006; Mayda & Akkuş, 2003; Naçar et al., 2009; Ortabag et al., 2014; Öyekçin et al., 2012; Yıldırım, 1998). Early experiences of domestic violence play an important role in normalization of abusive behaviors in the society (Karal & Aydemir, 2012).

Victim Blaming. People including women may believe that women themselves provoke men to violence. On the contrary, women are more likely to avoid behaviors which appear to annoy their partners or act according to their partners' demands or wishes (e.g., adjusting the bedtime of the baby according to the partner's work schedule) and, they mostly blame themselves for their abuse in spite of all their efforts (İçli, 1994; Mor Çatı, 1996).

Attitudes toward Divorce. A recent population-based research showed that among all women who reported experience of physical and sexual violence, the percentage of divorced or separated women was higher than that of married ones (Yüksel-Kaptanoğlu & Çavlin, 2015). The highest rates for injuries due to intimate relationship violence were also observed among divorced or separated women (Eryurt & Seçkiner, 2015). Divorced or separated women are again the most disadvantaged group in terms of violence from strangers (Yüksel-Kaptanoğlu & Çavlin, 2015). Men are more likely to have negative attitudes toward divorce (Arıkan, 1996; Sakallı-Uğurlu & Ulu, 2003) and this in turn contributes to violence against women.

Lack of Social Support. The parents of abused women generally recommend their daughters to endure the abuse (Yıldırım, 1998) or only give conditional support to take in their daughters if they leave their children behind (Mor Çatı, 1996). Being deprived of the social support of family facilitates domestic violence in the context of honor culture.

Honor Culture. In honor cultures like Turkey sexual purity of women are generally viewed as the main source of family honor (Uskul et al., 2012). Men are responsible to control female sexuality to protect the reputation of the family. Moreover, if the behaviors of women have brought dishonor, men has to take action to restore the perceived lost honor (Bilgili & Vural, 2011; Sakallı Uğurlu & Akbaş, 2013; Sever & Yurdakul, 2001). Attitudes toward premarital sexual intercourse were found to be correlated with violence against women in the name of honor (Işık & Sakallı Uğurlu, 2009). In eastern Turkey, the majority of women (65.8%) reported that their husband would kill over suspicion of extramarital affair (İlkkaracan, 1998a). Traditional gender role norms and religious practices such as bride prices, arranged and/or youthful marriages enhance the control over women's sexuality, especially in eastern Turkey (İlkkaracan, 2001). Even after divorce, men tend to maintain their control on ex-wives' sexuality in honor cultures. For instance, in most of stalking cases reported nationwide in 2015, women were stalked by their ex-partners (Yüksel-Kaptanoğlu & Çavlin, 2015).

Definition of Violence in Society. In honor cultures, particular abusive behaviors can be regarded as

normal by the members of that society. For instance, men are more likely not to recognize economic violence and psychological abuse (Dönmez et al., 2012; Ortabag et al., 2014), women are more likely not to recognize economic and sexual harassment as violence in Turkey (Güler et al., 2005).

Low Status of Women in Society. Low status of women has been known, accepted, and even applauded by both men and women in Turkey (Kağıtçıbaşı, 1993). Regarding the relationship between low status of women and violence against women, women who believe that their own daily activities are subject to permission from their husbands experience more domestic violence (Kocacık et al., 2007).

Sexism. One third of Turkish society believes that women should live in accordance with their traditional gender roles (Çarkoğlu & Kalaycıoğlu, 2013). Although most women demand equality in sharing houseworks in urban areas or agree that women should be able to decide how they spend their own money (Yüksel-Kaptanoğlu & Çavlin, 2015), such positive attitudes usually do not transform into behaviors (İmamoğlu, 1991). Kodan Çetinkaya (2013) detected a positive correlation between positive attitudes towards traditional gender roles and tendency to violence. Glick and Fiske (2000) posit that traditional attitudes toward women contain both positive and negative components and define two types of sexism, namely hostile sexism and benevolent sexism. Sakallı-Uğurlu and Ulu (2003) found that men who adhere to rigid, restrictive, and sexist male roles (i.e., hostile sexism) are more likely to support verbal violence and physical violence against married women, while women who believe that women need men's protection, affection, and provision (i.e., benevolent sexism) are more likely to have tolerance for verbal wife abuse.

Media. İmamoğlu and Yasak-Gültekin (1993) found that Turkish newspapers from different ideological backgrounds perpetuate gender-typed traditional portrayals of both women and men.

Migration. Since migration leads to language problems, difficulties in establishing new social network, distrust in public institutions, difficulties in finding institutional help, the lack of support as a result of their legal status (İlkkaracan, 1998a, 1998b), women who have migrated to the West from the East of Turkey and who migrated to Turkey from Iraq or Syria are probably more likely to be subject to violence. The relationship between migration and violence against women in Turkey is an urgent issue that should be examined in future studies.

The Effects of Violence and Women's Responses

Violence against women has been shown to have detrimental effects on mental health outcomes such as depression (e.g., Akyüz et al., 2002; Cengiz Özyurt &

Deveci, 2011; Savas & Agrıdag, 2011; Yıldırım, 1998), anxiety disorders (e.g., Akyüz et al., 2002; Gülçür, 1999; Savas & Agrıdag, 2011), and somatic complaints (e.g., Akyüz et al., 2002). Acceptance of violence against women, self-blaming, and self-silencing in female victims are very common in Turkey (Balci & Ayrancı, 2005; Ergönen et al., 2009; Öztunalı Kayır, 1996), while the number of women who use active coping strategies is very low such as seeking help from institutions, consulting a psychologist or a psychiatrist, or leaving their partners (Akyüz et al., 2002; Akadlı Ergöçmen et al., 2015; İçli, 1994; Gülçür, 1999).

Combatting Violence against Women in Turkey

The approaches in fighting with violence against women can be summarized under three headings: Establishing socioeconomic equality, transformation in family roles, and social and cultural transformation. In order to combat violence against women, it is necessary to take actions at different levels starting from finding solutions to unemployment (Gezici & Güvenç, 2003), financial dependency (Kocacık et al., 2007; Yüksel-Kaptanoğlu et al., 2014; Yüksel-Kaptanoğlu & Çavlin, 2015), economic interdependencies between generations (Kagıtcıbaşı & Ataca, 2005), high fertility rates (Kağıtçıbaşı, 1981), traditional gender roles, sexism and discrimination (Çarkoğlu & Kalaycıoğlu, 2013; Göregenli, 2012; İlkkaracan, 1998b; İlkkaracan, 1998c; İmamoğlu, 1991, 1993). Although employment status of women is a key element for the status (Kağıtçıbaşı, 1981) and self-esteem of women (Gezici & Güvenç, 2003), other factors such as the family dynamics are also critical for the prevention of violence against women. Kagıtcıbaşı (1981) examined the values attributed to children nationwide in 1975 and found that expectations of specific financial support from children in old ages decreased with socioeconomic development, while the psychological value of children in which emotional dependencies remain between generations appeared to increase. The family model in which parents are dependent on their children for material benefits and old-age security is characterized by strong familial interdependencies, avoidance from autonomy in child rearing, high fertility rates, preference for sons whose material benefits are high, rigid traditional gender roles, and a lack of economic independence and individuality of women. Kagıtcıbaşı and Ataca (2005) detected significant social transformations from 1970s to 2000s in Turkey including a dramatic decrease in material/utilitarian value of children, a salient change from son preference to daughter preference, in-

crease in independence/self-reliance desired in children, and decrease in actual, desired, and ideal numbers of children in families. In spite of women's economic and social progress, particular cultural norms and values reproduce sexual inequality. For instance, legitimizing discrimination shapes the group relations (Göregenli, 2013) such as the gender relations in the society. Theories from social psychology can guide a cultural transition to a more egalitarian society by showing the way to stop the legitimization of discrimination and violence.

Looking at the Past and Future of the Studies of Violence against Women in Turkey

The feminist academic work began in 1980s in Turkey especially in sociology and political science following the peak in women's studies in the West (Bolak-Boratav, 2011). The influence of the women's movements and feminism on psychology has remained limited to the present day in Turkey (Bolak-Boratav, 2011). At an early stage of national women's studies, Kagıtcıbaşı's the Turkish Value of Children Study marks an important milestone in the field of psychology. However, very few attempts have been made to build a bridge between the fields of psychology and women's studies (e.g., Bolak-Boratav, 2006; Bolak-Boratav & Çavdar, 2012; Sigal et al., 2005; Dökmen, 1997, 2003, 2015; Sakallı-Uğurlu, 2002, 2003, 2008). The psychological studies conducted by İlkkaracan (1996; 1998a; 1998b; 1998c; 2001), Sakallı-Uğurlu (2002; 2003; 2008), Dökmen (1997; 2003; 2015), Bolak-Boratav (Bolak-Boratav, 2006; Bolak-Boratav & Çavdar, 2012; Sigal et al., 2005) are important works on gender roles, sexism, and violence against women.

Nowadays, violence against women is an enormous problem in Turkey. In spite of the growing attention that has been paid to violence against women in recent years, national research endeavors in the field of psychology are still in the preliminary stages. In fact, the existing international literature of psychology on violence against women is also incomplete, although major psychological theories such as the general aggression model, I3 theory, attachment theory, moral theories such as moral exclusion, and the social role theory may provide a clear picture of men's violence (see Bartholomew et al., 2014; Kilmartin & McDermott, 2016; O'Leary-Kelly & Bowes-Sperry, 2001 for a review). In conclusion, further psychological research addressing the women's issues is called for in order to gain a better understanding of the roots and nature of violence against women and develop policies to end it.